

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYEDE BANKACILIK SEKTÖRÜ DIŞ KAYNAK KULLANIMI VE ÜLKE İÇİNDEKİ KREDİLERE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selda KILINÇ

GAZİANTEP
Ağustos 2014

T.C
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**TÜRKİYEDE BANKACILIK SEKTÖRÜ DIŞ
KAYNAK KULLANIMI VE ÜLKE İÇİNDEKİ
KREDİLERE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELDA KILINÇ

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Ömer ÖZÇİÇEK

GAZIANTEP
Ağustos 2014

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYEDE BANKACILIK SEKTÖRÜ DIŞ KAYNAK KULLANIMI
VE ÜLKE İÇİNDEKİ KREDİLERE ETKİSİ**
Selda KILINÇ

Tez Savunma Tarihi: 05/08/2014

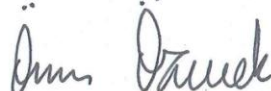
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. Arif ÖZSAĞIR
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK
Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ
Yrd. Doç. Dr. Hasan AKSOY

ÖZET

TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜ DIŞ KAYNAK KULLANIMI VE ÜLKE İÇİNDEKİ KREDİLERE ETKİSİ

KILINÇ Selda

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Bölümü

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK

Ağustos 2014, Sayfa 83

Bankacılık sektörünün finans sistemi içerisindeki rolü her geçen gün artmaktadır. Bankaların en önemli özellikleri finansal sisteme fon sağlamlarıdır. Bankalar bu özelliklerini kredi aracılığı ile gerçekleştirirler. Bankaların kaynak ihtiyacı ise uluslararası piyasalardan borçlanma araçları yolu ile sağlanmaktadır. Bu çalışma Türkiye’de bankacılık sektörünün gelişimi ve sektörün sağladığı yabancı kaynakların ülke içerisindeki kredilere etkisinin incelenmesine yöneliktir. Çalışmada 2000-2013 yıllarına ait yurt içi kredi hacmi, yurt dışı borçlanma ve gayri safi milli hasıla verileri kullanılmaktadır. Verilerin analizi için VAR modeli uygulanmıştır. Ayrıca granger nedensellik, etki tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırması metodları ile analizler yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Banka, Kredi, Borçlanma

ABSTRACT
FOREING CAPITAL USAGE OF THE BANKING SECTOR IN TURKEY
AND ITS EFFECT ON DOMESTIC CREDIT

KILINÇ Selda

Master Thesis, Department of Economics
Supervisor: Assist. Prof. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK
August 2014, Page 83

Banking sector's role is increasing in financial sektör with each passing day. The most important facility of Banks supply fund to financial system. Banks make this facility with through credit. The needs resource of Banks are provided with through barrowing from international markets. This study, evolution of banking sector in Turkey and is provided by sector of foreign resources effects to credits in country. In Study , domestic credit volüme, oversea indeptment and gross domestic product's data are used between 2000-2013 years. VAR model is applied for analysis of data. Moreover, analysis are done from granger casuality test, impulse-response analysis and varyans analysis

Key Words: Bank, Credit and Barrowing

ÖNSÖZ

Gelişen ve değişen bankacılık sektörünün önemi her geçen gün artmaktadır. Sektör finans piyasaları içerisinde fon talep edenler ve fon arz edenleri birleştirerek bir aracı kurum konumundadır. Ayrıca bankalar sektörde fon talep edenlerin ihtiyaçlarını karşılarken bunu krediler aracılığı ile sağlamaktadır. Bankalar kendi ihtiyaç duydukları fonları ise uluslararası piyasalardan temin etmektedirler.

Yapılan bu çalışma ile bankaların kullandıkları kredilerin ülke içerisinde kullanılan krediler üzerinde etkisinin incelenmesine yöneliktir.

Bu tezin hazırlanmasında alanındaki bilgi ve tecrübeleri ile bana destek olan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK'e ve benden manevi desteğini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Selda KILINÇ
Gaziantep 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	vii
TABLOLARIN LİSTESİ	viii
KISALTMALARIN LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
1.1. Giriş	1
BANKACILIK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ VE TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YERİ VE KREDİLER	3
2.1. Bankacılık Sistemine Genel Bir Bakış	3
2.1.1. Banka Kavramı	3
2.1.2. Banka Türleri	4
2.1.2.1. Mevduat (ticaret) bankaları	4
2.1.2.2. Merkez bankası	5
2.1.2.3. Kalkınma ve yatırım bankaları	6
2.1.2.4. Katılım bankaları	7
2.1.3. Bankanın Temel İşlevleri	7
2.1.3.1. Finansal aracılık	7
2.1.3.2. Gelir ve servet dağılımını etkileyebilme	7
2.1.3.3. Kaydi para yaratma	8
2.1.3.4. Hizmet verme	8
2.1.3.5. Kredi kullandırma	9
2.1.4. Bankacılık Sektöründe Ortaya Çıkabilecek Sorunlar	9
2.1.4.1. Finans piyasasında asimetrik bilgi sorunu	9
2.1.4.2. Ters seçim sorunu	10
2.1.4.3. Kredi tayinlaması	11
2.1.4.4. Ahlaki tehlike sorunu	11
2.1.4.5. Temsilcilik sorunu	12
2.2. Türkiye' de Bankacılık Sektörünün Yeri	12
2.2.1. Osmanlıda Bankacılık (1840-1923)	13
2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Bankacılık Sektörü	14
2.3. Bankacılık Sektörün Mali Sistem İçerisindeki Yeri	24
2.3.1. Bankacılık Sektörünün Genel Yapısı	25
2.4. Kredi Kavramı ve Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Kullandırılan Krediler	28
2.4.1. Kredi Kavramı	28

2.4.2. Kredi Türleri	29
2.4.2.1. Niteliklerine göre krediler	29
2.4.2.1.1. Nakdi krediler	29
2.4.2.1.2. Gayri nakdi krediler	30
2.4.2.2. Vadeleri açısından krediler	30
2.4.2.3. Güvenceleri açısından krediler	30
2.4.2.3.1. Teminatsız krediler	30
2.4.2.3.2. Teminatlı krediler	30
2.4.2.4. İzin açısından krediler	30
2.4.2.4.1. Şube yetkili krediler	31
2.4.2.4.2. Otorize krediler	31
2.4.2.5. Kaynaklarına göre krediler	31
2.4.2.5.1. Banka kaynaklı krediler	31
2.4.2.5.2. Reeskont kredileri	31
2.4.2.5.3. Dış kaynaklı krediler	31
2.4.2.6. Veriliş amaçlarına göre krediler	31
2.4.2.6.1. Yatırım kredileri	31
2.4.2.6.2. Yenileme kredileri	32
2.4.2.6.3. İşletme kredileri	32
2.4.2.7. Kullanılan alanlara göre krediler	32
2.4.2.7.1. Bireysel krediler	32
2.4.2.7.2. Ticari krediler	32
2.4.2.7.3. İhracat kredileri	32
2.4.2.7.4. Tarım kredileri	32
2.4.2.7.5. Sanayici kredileri	33
2.4.3. Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Kullanılan Krediler	33
DIŞ BORÇLANMA VE BANKALARIN ULUSLARARASI BORÇLANMA	
ARAÇLARI	37
3.1. Dış Borçlanma Nedir?	37
3.2. Dış Borçlanmanın Nedenleri	38
3.3. Borçlanma Türleri	39
3.3.1. Vadelerine Göre Borçlanma	39
3.3.1.1. Kısa vadeli borçlanma	39
3.3.1.2. Orta ve uzun vadeli borçlanma	39
3.3.2. Kaynaklarına Göre Borçlanma	39
3.3.2.1. Devletten devlete borçlanma	40
3.3.2.2. Uluslararası mali kuruluşlardan sağlanan borçlar	40
3.3.2.3. Dış mali piyasalardan borçlanma	40
3.3.3. Finansman Türlerine Göre Borçlanma	40
3.3.3.1. Kalkınma kredileri	41
3.3.3.2. Teknik yardımlar	42
3.3.3.3. Askeri yardımlar	43
3.4. Bankacılık Sektöründe Dış Borçlanma ve Türkiye	43
3.4.1. Bankaların Uluslararası Borçlanma Araçları	43
3.4.1.1. Sendikasyon kredileri	43
3.4.1.2. Seküritizasyon kredileri	46
3.4.1.3. Tahvil ihracı	48
3.4.1.4. Finansman bonusu ihracı (commercial paper)	48
3.4.1.5. İkili krediler	49

ÇALIŞMANIN AMACI VE KONU İLE İLGİLİ LİTERATÜR İNCELEMELERİ	50
4.1. Çalışmanın Amacı	50
4.2. Literatür İncelemesi.....	51
VERİ VE ANALİZ	55
5.1. Veri.....	55
5.2. Yöntem	57
5.2.1. Birim Kök Uygulaması	57
5.2.2. Granger Nedensellik	58
5.2.3. Vektör Otoregressif Model (VAR)	59
5.3. Analiz	60
SONUÇ	65
KAYNAKLAR	67
ÖZGEÇMİŞ	x
VITAE	x

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 2.1. Bankacılık sektörü yurt içi personel sayısı	26
Şekil 2.2. Bankacılık sektörü yurt içi şube sayısı.....	27
Şekil 2.3. Bankacılık sektörü aktif toplam-kredi toplam	28
Şekil 2.4. Bankacılık sektörü yurt içi kredi hacmi	33
Şekil 2.5. Bankacılık sektörü kredilerin aktifler içerisindeki payı.....	34
Şekil 2.6. Özel sektör-işletme-hane halkı kredilerinin gayri safi yurt içi hasıla'ya oranları	35
Şekil 2.7. Özel sektör-işletme-hane halkı kredilerinin yüzdesel değişimi	36
Şekil 3.1. 2002-2013 yılları arası sendikasyon kredileri	46
Şekil 3.2. 2002-2013 yılları seküritizasyon kredileri	47
Şekil 5.1. Bankacılık sektörü yurt içi kredi hacmi	56
Şekil 5.2. Bankacılık sektörü yurt dışı borçlanma	56
Şekil 5.3. Gayri safi yurt içi hasıla	57
Şekil 5.4. Etki-tepki fonksiyonları	63

TABLULARIN LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 2.1. Osmanlı'da kurulan bankalar	14
Tablo 2.2. Tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilen bankalar	22
Tablo 2.3. Finansal sistemin aktif büyüklüğü	25
Tablo 2.4. Banka sayısındaki gelişmeler	25
Tablo 3.1. Yurt içi bankalarca ihraç edilen tahviller	48
Tablo 3.2. Finansman bonusu	49
Tablo 5.1. Birim kök test sonuçları	60
Tablo 5.2. VAR gecikme uzunluğu belirleme kriteri sonuçları	61
Tablo 5.3. Granger nedenselliği test sonuçları	61
Tablo 5.4. Varyans ayrıştırması test sonuçları	64

KISALTMALARIN LİSTESİ

- ADF** : Augmented Dickey-Fuller
BDDK : Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu
BIS : Bank for International Settlements
GSYH : Gayri safi yurt içi hasıla
KPSS : Kwiatkowski-Philips-Schmidt-Shin
PP : Philips-Perron,
TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
IMF : International Monetary Fund
VAR : Vector otoregressif model
YİKH : Yurt içi kredi hacmi
YDB : Yurt dışı borç

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Giriş

Banka, mevduatları toplayan, sahip olduğu mevduatları etkin bir şekilde kredi işlemlerinde kullandıran, faaliyetlerinin esas amacı düzenli bir şekilde kredi almak ve kullandırmak olan önemli bir ekonomik kuruluştur. Bu ekonomik kuruluşlar finansal sistem içerisinde önemli bir yere sahiptir. Finansal sistemin vazgeçilmez bir parçası haline gelen bankacılık sektörü gerek dünya da gerekse ülkemizde giderek etkisini arttırmaktadır. Özellikle ülkemizde 1980 sonrasında finansal serbestleşme süreci ile birlikte bankacılık sektörü etkinliğini arttırmıştır. Bu süreç içerisinde yaşanan krizler sonucunda bankacılık sektöründe meydana gelen ciddi sorunlar, sektörün aslında sistem içerisinde güçlü bir alt yapısının olmadığını göstermiştir. 2000’li yıllardan sonra değişen dünya düzeni ve küreselleşen dünya ekonomilerine uyum sağlamak adına bir dizi yeniden yapılandırma çalışmaları yapılmış ve bu yıllarda gerek yapılan çalışmalar gerekse ülke içerisindeki siyasal istikrar politikaları bankacılık sektörünün finans sistemi içerisinde güçlenmesini sağlamıştır. Bankalarda meydana gelen bu yapısal değişiklikler uluslararası piyasalarda da Türk bankacılık sektörüne olan güvenin artmasını sağlamış, uluslararası birçok kuruluş tarafından da sektörün tercih edilebilir olmasına imkân tanımıştır.

Finansal sisteme, hizmet vermek, sisteme kaydi para yaratmak, finansal aracılık ve fon sağlama gibi önemli işlevleri olan bankaların aslında en önemli işlevi sisteme fon sağlamaktır. Bankalar bu işlemi kredi mekanizması ile gerçekleştirirler. Ülkemizde bankaların en önemli aktif kaynakları içerisinde yer alan krediler, son yıllar itibariyle gelişen ve büyüyen ekonomi ile birlikte önemli bir yer arz etmektedir. Bu durumun oluşmasında bankaların son yıllarda güçlenen bir mali yapıya kavuşmalarının yanı sıra gerek kurumsal gerekse mali düzenlemelerde önemli bir yer tutmaktadır.

Bankalar piyasaların kaynak ihtiyacını karşılarken, bunu sahip oldukları kaynakların yanı sıra uluslararası finansal kuruluşlardan da sağlamaktadırlar. Bankacılık sektörü bu kaynakları tahvil ihracı, finansman bonosu, ikili krediler, sendikasyon kredileri ve seküritizasyon kredileri gibi borçlanma araçları ile sağlamaktadırlar. Ülkemizde de önemli bir yere sahip olan bu borçlanma araçları, bankaların güvenilirliği ve piyasalardaki rekabet gücü ile paralel olarak artış göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı bankaların yurt dışından sağlamış oldukları kaynakları, ülke içerisinde kullandıkları kredilere ne ölçüde yansıttıklarını göstermektir. Böylece bankaların önemli bir görevi olan piyasalara fon sağlama işlevlerinin önemi belirtilmiş olacaktır. Ayrıca kredilerinde ülke içerisinde nasıl bir seyir izlediği görülebilecektir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş kısmını içermektedir. Burada çalışmaya dair ön bilgi sunulmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde bankacılık sektörü üzerinde durulmaktadır. Bankaların finans sistemi içerisindeki temel işlevleri anlatılmakta ve Osmanlıdan günümüze kadar sektör ile ilgili bilgi verilmektedir. Ayrıca mali bankaların temel işlevi olan krediler ile ilgili bilgi verilmekte, kredilerin çeşitleri ve ülkemizde gelişen kredi yapısından bahsedilmektedir.

Üçüncü bölüm de ise dış borçlanmadan bahsedilmekte ve bankacılık sektörü dış borçlanma araçlarına değinilmektedir. Ayrıca Türkiye açısından bankacılık sektöründeki uluslararası borçlanma araçlarına dair gelişimler incelenmektedir.

Dördüncü bölüm çalışmanın amacını ve daha önce benzer konular ile yapılmış çalışmaları anlatmaktadır.

Son olarak beşinci bölümde ise çalışmanın temel amacı olan bankaların yurt dışı borçlarının ülke içerisindeki krediler üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtmektir.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ VE TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YERİ VE KREDİLER

Bankacılık sektörü finans sistemi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Sektör, tasarrufların ekonomide değerlendirilmesini sağlayan, fon sahiplerinin talebine karşılık veren, tüketicilerin ve yatırımcıların kaynaklarını etkin bir şekilde kullandığı önemli bir özelliğe sahiptir. Türkiye'de de bankacılık sektörü özellikle 2000'li yıllardan sonra yeniden yapılandırma süreciyle birlikte güçlü ve aktif bir konuma geçmiştir. Mali sistem içerisinde, gerek tasarruf sahiplerinin gerekse fon sahiplerinin ihtiyaçlarına güvenilir bir şekilde karşılık vermesi ile sistem içerisinde önemini daha da arttırmaktadır.

2.1. Bankacılık Sistemine Genel Bir Bakış

2.1.1. Banka Kavramı

Bankanın tanımı konusunda ekonomik anlamda birçok farklı görüş bulunmaktadır. Gelişen ve değişen dünya koşulları bankalarında faaliyet alanlarının genişlemesine imkân sağlamıştır. Bu nedenle birçok alanda faaliyet gösteren bankaların ve bu sistemin tanımını yapmak daha geniş bir kapsama yayılmıştır.

Banka, mevduatları toplayan, sahip olduğu mevduatları etkin bir şekilde kredi işlemlerinde kullandıran, faaliyetlerinin esas amacı düzenli bir şekilde kredi almak ve kullandırmak olan önemli bir ekonomik kuruluştur. Bunun yanı sıra banka tanımı ile ilgili olarak, bankalar; kredi, sermaye ve para konularına giren her türlü işlemi yapan ve düzenleyen, özel ve kamusal kişilerle işletmelerin gereksinimlerini karşılayan ekonomik birimlerdir (Pehlivan, 2010:1).

Ayrıca bankalar, sağlayacakları kredinin geleceğini ihmal etmeksizin, yardımcı olma yolları ile ekonomideki mal üretim ve dağıtım yollarını hazırlayan, fon talep edenler ile fon arz edenleri bir araya getiren kurumlardır (Ekici Yıldız,2007:30).

Bankacılığın tarihsel gelişiminin ise ticaretin başlamasıyla eş anlı olduğu bilinmektedir. İlk bankacılık yasalarının ise MÖ 2000’li yıllarda Eshunnanca Krallığı tarafından düzenlendiği, faiz oranlarının %20’lerde olduğu belirlenmiştir. Daha sonraki yıllarda ise bankaların mevduat toplama ve kredi verme gibi işlevlerini yerine getirirken ise Hammurabi Yasaları ile hükme bağlandığı bilinmektedir.

Bankacılık süreci Sümerlere kadar dayanmaktadır. İlk bilinen bankaların tapınaklar olduğu, ilk bankacıların ise rahipler olduğu bilinmektedir. Banka teriminin İtalyanca “banco” kelimesinden türediği, zamanla bu kelimenin “banka” olarak değiştiği düşünülmektedir (Ekici Yıldız, 2007:30). İtalya’da “banco” kelimesi aynı zamanda masa anlamında kullanılmaktadır. 12. yüzyılda önlerine masa koyarak ticaret yapan kişilere banker adı verilmiştir. Roma’da önceleri para değiştirme şeklinde başlayan bankerlik mevduat kabulü, kredi işlemleri ve poliçe alım satımı ile gelişmiştir.

Ortaçağ’da şehirlerin doğması ile ticaret gelişmeye başlamış bu banka sisteminin gelişmesini hızlandırmıştır. Ayrıca İslam ve Hıristiyan dinlerinin faizi yasak etmesi bankacılığın gelişiminde önemli bir engel olmuştur. Buda Musevilerin banka sistemine egemen olmasına olanak sağlamıştır. Avrupa’da yeniçağ ile düşünce ve ekonomi sisteminde başlayan gelişmeler faizin meşruluğunu ortadan kaldırmış ve sömürgelerin yaygınlaşması ile birlikte ticari çeşitlenme başlayarak bankalarda uzmanlaşmaya yönelmişlerdir. Sanayi devrimi ile birlikte ticaretin daha büyük bir önem kazanması parasal ilişkileri geliştirmiş, ticari kapitalizmden sanayi kapitalizmine geçiş süreci ile bankacılık alanında birleşmeler başlamıştır. Böylece bankacılık uluslararası boyutta hızla gelişen bir nitelik kazanmıştır (Desterci, 2009:13).

2.1.2. Banka Türleri

Bankacılık sistemi içerisinde yer alan bankalar sahip oldukları özellikleri itibari çeşitli türdendir. Bunlar aşağıda bahsettiğimiz şekilde sınıflandırılmaktadır.

2.1.2.1. Mevduat (ticaret) bankaları

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda belirtildiği gibi, kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında bu amaçla faaliyet gösteren kuruluşların Türkiye’de ki şubeleri, mevduat yani ticaret bankası olarak tanımlanmaktadır (Pehlivan, 2010:24).

Ticaret bankalarına, mevduat bankaları da denilmesinin nedeni de borç verdikleri kaynakların topladıkları mevduatlardan oluşmasından dolayıdır. Diğer bir ifade ile ise *iskonto* bankaları olarak adlandırılırlar. Bu şekilde adlandırılmaları ise borç verme işleminde kullandıkları yöntemden kaynaklanmaktadır (Öçal ve Çolak, 1999:37). Ticaret bankaları genel olarak kredi vermek için mevduat toplayan kuruluşlar olarak da adlandırılır. Para piyasasında işletmelere kredi sağlarlar. Ticari bankalar ekonomide önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu bankalar, vadeli ve vadesiz mevduatları toplayarak ekonominin işleyişine kazandırılırlar. Bütün ticaret bankalarının belli başlı iki fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlar; borç almak ve borç vermektir. Ticaret bankaları borç alma işlemini mevduatları toplayarak yaparlar. Borç verme işlemini ise kredi kullanırmak şeklinde ortaya çıkar. Ülkemizde yer alan mevduat bankalarının fon kaynaklarını; mevduat ve döviz tevdiat hesapları, menkul değer ihracı, kullanılan krediler (sendikasyon v.b), euro piyasalarından borçlanma, yurt dışında şube açma, diğer fon kaynakları (reeskont kredileri, faiz gelirleri vb.) ve hizmet karşılığı elde ettikleri fonlar oluşturmaktadır.

2.1.2.2. Merkez bankası

Kâğıt para sisteminin kullanılmaya başlanması beraberinde de bazı sorunları getirmiştir. Birden fazla bankanın banknot çıkarmasıyla karşılaşılan sorunlar bu işlemi yalnızca bir bankanın yapması gerekliliğini göstermiştir. Böylece ilk merkez bankaları ülkede faaliyet gösteren bankalardan birisinin banknot çıkarma ve hazine görevini yerine getirmesiyle faaliyete geçmiştir.

Günümüzde merkez bankaların işlevine bir ölçüde sahip olan ve para basan ilk bankalara 17. yüzyıl sonlarında rastlanmaktadır. Bilinen ilk emisyon bankası, İngiltere Bankasıdır. İş hayatında bir çok Avrupa ülkesinde önemli rol oynamıştır. Bazı iktisatçılara göre ise merkez bankası niteliğini taşıyan ilk banka İsveç Devlet Bankası'dır (Parasız, 2000:24).

Merkez bankalarının banknot ihraç etmek dışında bazı temel görevleri de bulunmaktadır. Bunlar;

- ✓ Fiyat istikrarını sağlamak
- ✓ Ekonomide tam istihdamın sağlanması
- ✓ Ödemeler dengesinin sağlanması
- ✓ Ekonomik büyümenin sağlanması' dır.

Cumhuriyet dönemine kadar, Osmanlı döneminde kurulan ve merkez bankasına ait fonksiyonları yerine getiren ilk banka yabancı sermaye ile kurulmuş Osmanlı Bankası'dır. Ancak cumhuriyetin ilanından sonra, oluşturulan yeni devlet yapısı içerisinde yabancı sermayeli bir merkez bankasının olması düşünülemeyeceğinden merkez bankasının kurulması için çalışmalara başlanmıştır.

30 Haziran 1930 yılında çıkarılan 1715 sayılı yasa ile T.C. Merkez Bankası kurulmuş ve banka 3 Ekim 1931 yılında çalışmaya başlamıştır. Banka ilk olarak banknot basma ayrıcalığına sahip bir anonim şirket olarak kurulmuştur. 1994 yılında alınan kararlar doğrultusunda ise özerk bir yapıya kavuşturulması sağlanmıştır. T.C. Merkez Bankası'nın temel görevi fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Bunun yanı sıra yukarıda belirtilen merkez bankalarının temel görevlerini de yerine getirmektedir. Bunun yanı sıra merkez bankası, diğer bankalara ödünç veren son merci konumundadır.

Merkez bankasının ayrıca tedavüldeki para miktarını ayarlamak, ülkenin altın ve döviz rezervini yönetmek, açık piyasa işlemleri yapmak, ülke parasının değerini korumak gibi temel işlemlere de sahiptir, finansal sistemde istikrarın sağlanması amacı ile döviz ve para piyasaları ile ilgili olarak gerekli tedbirleri almak gibi görevleri de bulunmaktadır.

2.1.2.3. Kalkınma ve yatırım bankaları

Yatırım bankaları, sermaye piyasasında faaliyet göstermek, sermaye piyasası araçlarını kullanarak sağlanan kaynaklar ile yatırımda bulunulmasını sağlamak, şirketlerin etkin bir yönetim ve sağlıklı bir mali yapıya kavuşması için danışmanlık faaliyetlerinde bulunan, mevduat kabul etmeksizin bankacılık faaliyetlerini yerine getiren bankalardır (Yardımcı, 2006:38). Ticari bankalara kıyasla daha az sayıda ticari faaliyette bulunan bankalardır.

Yatırım bankaları daha çok sermaye piyasası gelişmiş olan ülkelerde daha etkin olarak faaliyette buldukları görülmektedir. Bu bankalar halktan sağladıkları tasarrufları özel kesim ve kamu kesimine orta ve uzun vade de finansman ihtiyacı olarak kullandırırlar.

Kalkınma bankaları sermaye bakımından kaynakların daha az olduğu, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde faaliyette bulunan bankalardır. Bu bankaların faaliyette bulunması için gelişmiş bir sermaye piyasasının varlığı gerekli

değildir. Kalkınma bankaları halktan sağladıkları kısa ve uzun vadeli tasarrufları, ülkedeki üretim kapasitesinin artırılması için gerekli yatırımların finansmanında kullanırlar. Kalkınma bankaları daha çok devlet öncülüğünde faaliyette bulunurlar. Bankalar kaynaklarını iç ve dış kamu kaynaklarının yanı sıra, uluslararası kuruluşlar ve iç borçlanma gibi yollarla da sağlayabilirler.

2.1.2.4. Katılım bankaları

Katılım bankaları, mevduat bankalarına benzer şekilde faaliyet gösteren bankalardır. Ancak katılım bankaları mevduat bankalarından farklı olarak, mevduat toplamak yerine katılım fonu satarak fon kaynağı oluştururlar. Yani faizsiz bankacılık işlemleri gerçekleştirirler. Bu şekilde elde edilen fonlar ticari bankalarda olduğu gibi krediye dönüştürülür. Ayrıca mevduat bankaları finansal kiralama işlemi yapamazken, katılım bankaları bu işlemi gerçekleştirirler.

2.1.3. Bankanın Temel İşlevleri

Bankaların temel fonksiyonları; özellikle mevduat şeklinde fon fazlası olanlardan fonları toplamak ve fon azlığı olan insanlara bunları sunmaktır (Andrieş, 2008:21).

Ekonomide kaydi para yaratan bankaların temel işlevleri şunlardır;

- ✓ Finansal aracılık
- ✓ Gelir ve servet dağılımını etkileyebilme
- ✓ Kaydi para yaratma
- ✓ Hizmet Verme
- ✓ Kredi kullandırma

2.1.3.1. Finansal aracılık

Bankaların en önemli özelliklerinden biriside mali sistemin önemli bir fon kaynağı olması ve tasarruf sahiplerinin kaynaklarına etkin kullanım alanı yaratmasıdır. Bankalar bu yönleri ile fon arz ve talep edenleri bir araya getirirler.

2.1.3.2. Gelir ve servet dağılımını etkileyebilme

Bankalar, temel işlevleri arasında yer fon sağlama fonksiyonu ile gelir dağılımında sıkı bir ilişki kurar. Bankalar az gelişmiş ve ya gelişmekte olan alanlara, düşük faizle kredi sağlayarak bu bölgelerin gelişmesine olanak sağlar. Buda

istihdamın artmasına, üretimin artmasına yani büyümenin ve kalkınmanın artmasına neden olacak, böylelikle geniş bir kesim milli gelirden pay alabilecektir. Ancak bunun yanı sıra bankaların yüksek faiz oranı uygulamaları da, gelir sahiplerinin gelirlerinde daha fazla artış yaratarak, gelir dağılımında adaletsizliğin ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

2.1.3.3. Kaydi para yaratma

Bankaların en önemli işlevlerinden birisi de mevduat toplayarak ekonomide satın alma gücü yaratabilmesidir. Bunun için bankalar, ellerinde bulunan paraları hesaplar arasında kullanarak ve çek kullanarak kaydi para yaratırlar. Bankaların oluşturduğu kaydi para, disponibilite oranı, munzam karşılık oranları, olağanüstü ihtiyatlar ve zorunlu karşılıklar tarafından belirlenmektedir. Bankalar tarafından yaratılan bu kaydi para katsayısı şu şekilde hesaplanmaktadır (Gürtuna, 2005:20).

$$KPYK = \frac{1}{RR_D + DSP_0 + EXR + RR_T} \quad [2.1]$$

RR_D = vadesiz mevduatlar için ayrılan zorunlu karşılık oranı

DSP_0 = disponibilite oranı

EXR = olağan üstü ihtiyat oranı

RR_T = vadeli mevduat için ayrılan zorunlu karşılık oranı

Bankaların kaydi para yaratma özelliği para arzı oluşmasında da önemli unsurlardan birisidir. Bankaların nakdi para yaratmadan, hesaplarına borç ve ya alacak kaydı düşülmesi ile de para arzı yaratılabilir. Ayrıca bireylerin nakdi para kullanmadan bankalarda sahip oldukları vadesiz hesapları çek yolu ile kullanarak ödeme işlemlerini gerçekleştirmeleri de kaydi paranın yaratılmasını sağlar. Ancak buradan kaydi para yaratılması için bankalarda para bulundurulması zorunluluğu anlaşılmalıdır. Bankaların borç vermesi ya da kredi kullandırması da ekonomide bir çeşit kaydi para yaratılmasını sağlar.

2.1.3.4. Hizmet verme

Bankalar kredi kullandırma ya da kaynak sağlama gibi fonksiyonlarını yerine getirirken müşterilerine de hizmet sağlamış olurlar. Bankalar bu işlemleri genellikle hizmet sağlamak amacıyla yapmış olsa da bu durum karşısında bazı maliyetlerde yüklenmektedirler. Bankalar bu hizmeti sağlarken aslında asıl amaçları daha fazla

mevduat toplamak ve kredi kullandırmaktır. Bunun içinde bu maliyetlere katlanmayı göz ardı ederler. Ayrıca bu durum rekabetin oluşmasını da sağlamaktadır. Bankalar tarafından verilen bu hizmetler müşteri bazında bireysel ya da kurumsal olarak ayrılmaktadır. Kredi, mevduat, döviz alım satımı gibi hizmetler hem kurumsal hem de bireysel bazda hizmet sunmaktadır. Yatırım kredisi, akreditif, teminat mektubu gibi bazı ürünler yalnızca kurumsal olarak hizmet sunulan ürünlerdir. Bunun yanı sıra kredi kartı ya da konut kredisi gibi bazı ürünler ise bireysel sağlanan hizmetlerden sayılmaktadır (Erol, 2006:8).

2.1.3.5. Kredi kullandırma

Bankaların en önemli fonksiyonları arasında sayılan kredi kullandırma işlevi, bankaların ekonomik sistem en önemli faaliyetlerinden birisidir. Bankalar tasarruf sahiplerinden ve dış kaynak kullanarak sağladıkları fonları finansal sistem içerisinde kişi ve kurumlara belirli gelirler elde etmek kaydı ile kredi kullandırır. Bankaların kullandırdıkları krediler kullanıcıları açısından da farklılık göstermektedir. Kredi kullanıcıları bireyler ya da işletmeler olabilmektedir. Bankaların kredi kullandırma işlevlerini yerine getirmeleri ekonomik sistemin işleyişini sağlamak açısından önemlidir. Böylece ekonomi sürekli hareket halinde olmaktadır.

2.1.4. Bankacılık Sektöründe Ortaya Çıkabilecek Sorunlar

Bankacılık sektöründe karşılaşılabilecek sorunlar; asimetrik bilgi sorunu, ters seçim sorunu, ahlaki tehlike sorunu, kredi tayinlaması ve temsilcilik sorunu olarak gruplandırılabilir.

2.1.4.1. Finans piyasasında asimetrik bilgi sorunu

Piyasa başarısızlıklarından bir tanesi de asimetrik bilgi sorununun ortaya çıkmasıdır. Asimetrik bilgi sorunu piyasaların işleyişini bozarak, etkinliği azaltır. Asimetrik bilginin varlığı piyasalarda taraflardan birisinin diğeri hakkında daha az bilgiye sahip olduğunu gösterir. Böylece de bir taraf diğere karşı piyasa da daha üstün bir konuma geçer.

Asimetrik bilginin hakim olduğu piyasalarla ilgili en temel çalışma Akerlof tarafından Limonlar Piyasası (*The Market for Lemons*) olarak adlandırılan çalışmasıdır. Limonlar olarak adlandırılan piyasa ikinci el araba piyasasıdır. Burada Grasham yasasında olduğu gibi “kötü araba iyi arabayı kovar” düşüncesi hâkimdir.

Ancak asimetrik bilgi de söz konusu olan, kötü abranın iyi arabaya tercih edilmesi durumu piyasada aynı fiyattan satılmaları ve arabalar arasındaki farkın yalnızca satıcılar tarafından biliniyor olmasıdır (Ekiz, 2006:26). Kredi piyasasında ortaya çıkan asimetrik bilgi sorunu, kredi alan ve kredi kullandıranlar arasında tam bilginin olmaması durumundan kaynaklanmaktadır. Tarafların tam bilgi ile çalışması halinde, krediler etkin bir şekilde kullanıcılara aktarılacak, böylece piyasa da denge sağlanacaktır. Ancak kredi alan taraflar, kredinin kullanımı ile ortaya çıkacak riskler ve kredinin sağlayacağı geri dönüşlerle ilgili olarak, kredi veren taraftan daha fazla bilgiye sahiptirler. Bu durumda kredi piyasasında asimetrik bilginin sonucu olan ters seçim ve ahlaki tehlike sorunlarını ortaya çıkarmaktadır.

2.1.4.2. Ters seçim sorunu

Ters seçim sorunu kredi piyasasında, asimetrik bilgi sonucu ortaya çıkmaktadır. Kredi piyasasında karşılıklı sözleşme yapılmadan önce ortaya çıkan ters seçim sorununda, kredi verenler kredi verdikleri kişiler hakkında yeterince bilgiye sahip olmadıkları için bu sorun ortaya çıkmaktadır. Kısa süreli kredi işlemlerinin söz konusu olduğu, para ve sermaye piyasaları dışında kısa süreli fon arz edenlerin ve fon talep edenlerin bulunduğu piyasalar kredi piyasalarıdır. Kredi piyasalarında bu faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlayan en önemli kurumlar ise ticari bankalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Piyasalarda bu süreler bir yıldan az olmamakla birlikte esneklik göstermektedir. Kredi verenler ve kredi alanlar arasındaki en önemli değişimi sağlayan şey ise faiz oranlarıdır. Çünkü kredi talebini sağlayan bankaların, en önemli gelir kalemlerini, sağladıkları kredilerden elde ettikleri faiz ve ücretler oluşturmaktadır (Şenyüz, 2008:64)

Kredi piyasasında kredi arz edenler, kredi talebinde bulunan kişilerin, aldıkları bu kredinin geri ödeme konusundaki riski ve kullanılacak yatırım alanından geri dönüşlerin riski konusunda tam bilgiye sahip olmadıklarından ters seçim sorunu ile karşı karşıya kalırlar. Kredi talebinde bulunanlar kredinin geri ödenmesi konusunda bankalara yüksek faiz ile geri ödemeyi önermeleri, kredileri almak için ilk sıralarda olmalarını sağlayacaktır. Kredi arzında bulunanlarında tam bilgiye sahip olmaması sonucu krediler yüksek risk altında kullanılacaktır. Böylece bankalar ters seçim sorunu ile kredilerini yanlış birey ve firmalara kullanırmış olacaklardır.

Ters seçim sorunu ile düşük kaliteli ürünler yüksek kaliteli ürünleri piyasadan dışlamaktadır. Bu dışlama şekli ise iki şekilde karşımıza çıkar. Bunlardan ilkinde riski yüksek ancak geri ödeme gücü düşük kredi kullanıcılarının yüksek faiz teklif etmesi nedeni ile krediyi alması ve bu durum karşısında düşük riskli fakat ödeme gücü yüksek kullanıcıların bu kredilerden yararlanamaması ve piyasadan dışlanması durumudur. İkincisinde ise eksik bilgilendirme nedeniyle kredi verenler, risk primleri talep ederek daha fazla maliyet yüklemekte, bu da piyasa da daha iyi özelliklerdeki borçlanıcıların hak etmediği şekilde piyasadan olumsuz etkilenmelerine sebep olmaktadır.

2.1.4.3. Kredi tayinlaması

Kredi veren kuruluşlar verdikleri krediden sağlayacakları yüksek getiriden çok, geri alabilecekleri garanti olan kredi kullandırmayı tercih ederler. Çünkü asimetrik bilgi sorunu ile ortaya çıkan ters seçim ve ahlaki tehlike problemleri beraberinde bankaların finansal sistemde kullandıracakları kredi miktarını kısıtlamaya gitmelerine sebep olmaktadır. Bu nedenle kredi tayinlaması, bankaların verecekleri krediyi sınırlandırmaları olarak ifade edilir. Böyle bir durumda bankalardan kredi talebinde bulunanların bir kısmı krediyi alırken, diğer bir kısım ise kredi sağlayamamaktadır.

Kredi tayinlamasında, kredi kullanmak isteyenler daha fazla faiz ödemeyi isteseler bile, kredi kullandıranlar bu durumu kabul etmezler. Kredi tayinlaması iki şekilde ortaya çıkar. Birincisi; kredi kullandıran kurumlar, özellikle ticaret bankaları, kredi talebinde bulunanların yüksek faiz önerisine karşın kredi tahsisinde bulunmazlar. Bir diğeri ise; kredi talebinde bulunanların istediğinden daha az miktarda kredi tahsis ederler. Birinci durumda ortaya çıkan kredi tayinlaması şekli asimetri bilgi sonucu ortaya çıkan ters seçime, ikinci şekilde ortaya çıkan tayinlama yöntemi ise ahlaki tehlikeyi önlemeye yöneliktir (Fidan, 2011:46).

2.1.4.4. Ahlaki tehlike sorunu

Ahlaki tehlike olarak ifade edilen sorun, kredi alanların aldıkları kredileri, kredi verenlerin bakış açısı ile ahlaki olmayan faaliyetlerde bulunarak, asimetrik bilgi sorunu ile ortaya çıkan, kredi verenin çıkarının zedelenmesi tehlikesi sorunudur (Aras ve Müslümov, 2004:56). Ahlaki tehlike sorununda kredi veren taraf kredi alan tarafın, aldığı bu krediyi nerde kullanacağını bilmemektedir. Böyle bir durumda da

kredinin kullanıldığı alanda sermaye riski ortaya çıkmaktadır. Kredinin etkin yatırım alanlarında kullanılması ile sağlanan yüksek getiri, kredi talep edenlere olumlu şekilde yansırken, yatırımların ortaya çıkardığı risk faktörleri, kredi arz edenlere yani bankalara yansımaktadır. Böylece bireyler veya firmalar krediyi ödeyememe riski ile karşı karşıya kalacaklardır. Finansal sistem içerisinde kredi arz eden kuruluşlar, böyle bir durumla karşı karşıya kalmamak için, fon kaynağını kaybetmektense az sayıda daha güvenilir fon alıcısına fon kaynağı sağlarlar. Bu durumda finansal sistem içerisinde piyasaların etkin çalışmamasına sebep olmaktadır. Krediyi alan kişi krediyi getirisi ve riski düşük alanda kullanacağı gibi, bunun tersi bir şekilde getirisi ve riski yüksek alanlarda da kullanabilir. Ancak riskin yüksek olduğu alanlarda yaşanan kayıp durumunda, bu durum tamamen kredi veren kuruluşları olumsuz etkileyecektir. Bankalar kredi kullanırken, bilgi eksikliğinden kaynaklanan ahlaki tehlike sorunu ile karşı karşıya kalmamak için, kullandıkları kredi miktarlarını düşürmeye yönelik istekleri ile karşı karşıya kalırlar. Bu durum da kredi tayinlemesine gidilme nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

2.1.4.5. Temsilcilik sorunu

Asimetrik bilgiden kaynaklanan ters seçim ve ahlaki tehlike sorunlarının dışında karşılaşılan bir diğer sorunda temsilcilik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Temsilcilik sorunu, taraflardan birinin işlerini bir temsilciye yaptırması ve temsilci hakkında yeterince bilgiye sahip olamamasından kaynaklanan sorunların yarattığı problemler olarak belirtilmektedir.

Kredi piyasalarında karşılaşılan temsilcilik sorununun da banka sahipleri ve banka yöneticilerinin yanı sıra, kurumsal ve bireysel müşteriler adına yatırım yapan kuruluşlar ile müşterileri arasında da tam bilginin olmamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin; yatırım yapmak isteyen bir kişi, yatırımları için bir aracı kurum ile anlaşarak temsilcilik talebinde bulunabilir. Ancak bu kişi yatırım hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı için, temsilcisini yeterince denetleyememekte ve kendisi adına rasyonel kararlar alıp almadığını bilememektedir (Şenyüz, 2008:75).

2.2. Türkiye’ de Bankacılık Sektörünün Yeri

Türkiye’de bankacılık sektörünün gelişimi 19.yy’a kadar dayanmaktadır. Türkiye iktisadi tarihinde, bankacılığı; Osmanlı’da bankacılık faaliyetleri,

Cumhuriyet döneminde ve sonrası dönemde bankacılık faaliyetleri başlıkları altında incelemek mümkündür. Bunlar, alt başlıklar altında detaylı olarak incelenecektir.

2.2.1. Osmanlıda Bankacılık (1840-1923)

Dünyada sanayi devriminin gerçekleşmesi ile batı ülkeleri, ekonomilerinde oluşan servet birikiminin sanayi sektörüne kredi kanalıyla aktarılmasını sağlamak için bankacılık sektörünün gelişimine katkı sağlarken; Osmanlı'da bankacılık faaliyetlerinin oluşumu hazinenin borç para ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak ortaya çıkmıştır (Turmuş, 2008:18). Bankacılık faaliyetleri, 19.yüzyılın ortalarına kadar ilkel koşullarda, İstanbul Galata dolaylarında “galata bankerleri veya galata sarrafları” adı verilen kişilerce gerçekleştirilirdi. Bu tacirler daha çok senet iskontosu ve maaş cüzdanı kırılması işleriyle uğraşarak, bir nevi bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirmeye çalışırlardı (Altuğ, 2000:4). Sarraflar, ticaret hayatında oluşan kredi gereksinimlerini karşılamaya çalışırken, bir lonca etrafında örgütlenmeyi de ihmal etmediler. Yahudiler, Ermeniler, Rumlar ve 1840'lı yıllara gelindiğinde Avrupa'dan gelen Levantenler ile galata bankerleri Osmanlı'da önemli mali sermayedarlar haline gelmişlerdi (Pamuk, 2005:175-176). 1847 yılına gelindiğinde, galata bankerleri “İstanbul (Dersaadet) Bankası (Banque de Constantinople)”nı kurarak İmparatorlukta ilk bankanın kurulmasını sağlamışlardır. Ancak bu banka 1852 yılında iflas ederek faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır (Tunay, 2005:195). İstanbul bankasının kurulmasını takiben ülkeye yabancı sermayeli bankaların kurulması ve rekabet ortamının oluşmasıyla, bu banka gibi kurulan birçok banka da mali yapılarında zorluklarla karşılaşmış ve başlangıçtaki konumlarını yitirmişlerdir.

Osmanlı'da Tanzimat kurulmasından itibaren bir devlet bankası kurulması fikri oluşmaya başlamıştır. O dönemde Fransa'daki gibi banknot ihracı imtiyazına sahip bir devlet bankası kurulması fikrinin yaygınlık kazanmasıyla beraber, 1856 yılında ‘Osmanlı Bankası (Ottoman Bank)’ın kuruluşu gerçekleştirilmiştir (Eroğlu, 2006:20). Bu banka 500.000 İngiliz Lira sermayesiyle, bir İngiliz grubu tarafından kurulmuş olup yedi yıl faaliyet gösterdikten sonra 1863 yılında ‘Bankı Osmani-i Şahane (İmperial Ottoman Bank)’ nin kurulmasıyla kapatılarak, sermayedarları bu bankaya katılmışlardır (Afşar, 2007:42). Genel olarak Fransız ve İngiliz sermayesiyle kurulan bu banka ile Osmanlı Devleti'nde Avrupa'nın mali gücü etkin olmaya başlamıştır. Ancak, 1875-1881 yıllarında meydana gelen Rus Savaşı ve Osmanlı'nın

dış borç sorunu nedeniyle oluşan mali bunalımda, Osmanlı Bankası borç vermeyi reddedince, yeniden galata bankerlerine dönüş yapılmıştır (Pamuk, 2003: 221).

Tablo 2.1. Osmanlı'da Kurulan Bankalar (Tunay, 2005:196)

Kuruluş Yılı	Bankanın Adı
1847	İstanbul Bankası (Banque de Constantinople)
1856	Bank-ı Osmanî (Ottoman Bank)
1863	Bank-ı Osmanî Şahane
1864	Şirketi Umurniye-i Osmaniye Bankası
1865	Şirketi Maliye-i Osmaniye Bankası
1869	İtibari Umumi-i Osmanî Bankası
1871	Avusturya-Osmanlı Bankası
1872	Avusturya-Türk Bankası
1872	İkinci İstanbul Bankası
1872	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi
1888	Selanik Bankası
1891	Midilli Bankası
1909	Türkiye Milli Bankası
1910	Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası
1910	Osmanlı Ticaret Bankası

2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Bankacılık Sektörü

Bankacılık sektöründeki en önemli değişimler cumhuriyet dönemiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bu dönemdeki bankacılık sektörünü, ulusal bankalar dönemi (1923-1932), kamu bankacılığı dönemi (1933-1944), özel bankacılığın geliştiği dönem (1945-1959), planlı dönem (1960-1980) ve 1980 sonrası serbestleşme dönemi olarak beş dönem de incelemek daha sağlıklı olmaktadır.

2.2.2.1. Ulusal bankalar dönemi (1923-1932)

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte ekonomik anlamda da önemli gelişmeler atılmıştır. Bankacılık sektöründe, cumhuriyetin ilk yıllarında daha devletçi yapının hâkim olduğu bir dönem sürmüştür. 1923-1932 yıllarında arasında

hâkim olan devletçilik anlayışında, o dönemde yaşanan sosyal ve ekonomik durumlarda etkili olmuştur. Cumhuriyet döneminde bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankaların hâkim olduğu bir dönem olmuştur. Bu yüzden devlet, kalkınmayı destekleyecek bir ulusal bankacılık sektörü yapılandırılmasına gitmiştir.

1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde, devletin ekonomik kalkınma ve gelişiminin sağlanması için bankacılığın kurulmasının gerekliliği katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Bu yüzden 1924 yılında Türkiye İş Bankası ilk özel sektör bankası olarak kurulmuştur. İş bankası ana sözleşmesinde bu kurumun her türlü bankacılık işlemlerini yapmak; tarım, sanayi, madencilik, enerji üretimi ve dağıtımı; bayındırlık işleri, taşımacılık, sigortacılık, turizm alanlarında her türlü işletme kurmak veya katılmak, malların üretimi ve tedariki için ortaklıklara katılmak; sınai ve ticari işletmeleri gerek kendi nam ve hesabına, gerekse yerli ve yabancı işletmeler ile birlikte veya bu işletmeler adına yerine getirerek yapmak üzere kurulduğu belirtilmiştir (Erol, 2006:30). Kongrede alınan diğer bir karar doğrultusunda ülkenin sanayi ve madenlerini geliştirmeyi desteklemek amacıyla, 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Türkiye'nin ilk kalkınma bankasıdır. Bu bankanın amacı; yeni kurulan işletmelerin devri gerçekleştirilinceye kadar yönetmek, sermayelerine katılmak kaydı ile sanayi işletmelerini kurup işletmek, özel sanayi işletmelerine ise orta ve uzun vade de kredi vermektir.

Ülkenin hızlı bir şekilde onarımı ve inşaat sektörüne kredi sağlanması amacı ile 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Bu bankanın kuruluşunun diğer bir amacı ise eskiden beri faaliyette bulunan Şerriye mahkemelerinin yönetiminde bulunan Eytam Sandıklarında, biriken tasarrufların Bankaya devredilmesi yolu ile kaynakların kullanılmasının sağlanmasıdır.

1930'lu yıllarda bankacılık sektörü açısından en önemli gelişmelerden birisi de 1930 yılında Merkez Bankası'nın kurulması olmuştur. Merkez Bankası 1715 sayılı kuruluş kanununa göre; para basmak, paranın değerini korumak, ekonominin genel likiditesini ayarlamak ve bankalara ödünç para vermekle görevli bir emisyon bankasıdır.

1923-1932 yılları arasında yeni Türk devletinin yeniden yapılandırma süreci içerisinde olması bankacılık sektörünün de buna bağlı olarak geliştiği bir dönem olmuştur. Bu yıllarda ülke ekonomisinin düzenlenmesi ve kalkınmanın sağlanması için gerekli kurumların oluşturulması hedeflenmiştir. Buna bağlı olarak ta bankacılık

sektöründe de hem devlet hem de özel sermayeli çok ve tek şubeli yerel bankalar kurulmuştur. Böylece sektörde faaliyet gösteren yabancı bankalar karşısında yerel bankalarında kurulmasının amaçlandığı bir dönem olmuştur.

2.2.2.2. Kamu bankacılığı dönemi (1933-1944)

1920’li yıllarda özel kesimin özendirilmesi ile sanayileşme stratejisi, sermaye birikiminin yetersizliği nedeni ile önemli bir sonuç vermemiştir. Bu nedenle devlet 1930’lu yıllara gelindiğinde, ekonomik kalkınmanın sağlanması için kamu yatırımları ile sanayileşmenin desteklenmesi fikrini savunmaya başlamıştır. Bu dönem ekonomide iktisadi Devletçilik anlayışının geçerli olduğu bir dönemdir. Devlet tarafından kurulmasına karar verilen sanayi işletmeleri ve yatırım planları Birinci ve İkinci Kalkınma planlarında belirtmiştir.

Devletçilik anlayışının her alanda hâkim olduğu bu dönem, bankacılık sektörü açısından da kendini göstermiştir. Bu dönemde birçok kamu bankası faaliyette bulunmak amacı ile kurulmuştur. 1933 yılında kurulan Sümerbank bu bankalardan birisidir. 1939 yılına kadar 13 adet sanayi işletmesinin kurulmasında faaliyette bulunmuştur. Sanayi işletmelerine kredi sağlamış ve her türlü bankacılık faaliyetlerini yerine getirmiştir.

Daha sonra İller Bankası olarak değiştirilen Belediyeler Bankası da 1933 yılında faaliyete geçmiştir. Bu bankalar, belediyelerin yatırım harcamalarının ucuz yollarla finansmanının sağlanması için oluşturulmuştur. Yine 1935 yılında maden işletmelerinin finansmanına destek olmak amacı ile Etibank kurulmuştur.

1937 yılında Ziraat Bankası’nın ismi T.C. Ziraat Bankası olarak değişmiştir. Ayrıca bu dönemde deniz yolları işletmelerinin oluşturulması ve finansmanı için Denizbank kurulmuştur. Küçük esnaf ve sanayi işletmelerini desteklemek adına 1938 yılında Halk Bankası ve Halk Sandıkları kurulmuştur.

Kamu bankacılığının hâkim olduğu bu dönemde, kalkınmanın sağlanması için gerekli olan yatırımların özel sektör tarafından desteklenmesinin yeterli olmaması, devletin bazı zorunlu tasarruflara başvurmasına ve bütçe olanaklarının zorlanmasına sebep olmuştur. Hem bu durum hem de İkinci Dünya Savaşı dolayısı ile savunma harcamalarının artması, bankaların kredi taleplerini arttırmış, uzun vade de iç borçlanmaya gidilmiş ve Merkez Bankası reeskontundan yararlanılmıştır (Pehlivan, 2010:23).

2.2.2.3. Özel bankaların geliştiği dönem (1945-1959)

Bu dönem özel bankacılığın geliştiği bir dönem olmuştur. Bunun oluşmasında en önemli etken, bu dönemde iktisadi devletçilik anlayışının yerini, özel sektörün desteklenmesi ile ekonomik kalkınmanın sağlanacağı fikrinin almasıdır. Bu düşüncenin hakim olmasında ise o yıllarda yaşanan iç ve dış konjonktür gelişmeler sebep olmuştur. Savaş yıllarında yaşanan yüksek enflasyon nedeni ile tarım ve ticaret sektöründe varlıklı bir kesim ortaya çıkmış olması ve o dönemde iktidarda bulunan partinin iktisadi liberalizmi benimsemiş olmasıdır. Bu yıllar arasında yatırımların genişlemesi, nüfusun artması, şehirlerin büyümesi, talebin artması ve üretimin genişlemesi, ekonomide para ve kredi talebinin de artmasına sebep olmuştur.

1944 yılında Yapı Kredi Bankası, 1946 yılında Garanti Bankası, 1948 yılında Akbank, 1950 yılında Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası, 1955 yılında Pamukbank, Türkiye Kredi Bankası ve Tütünbank'ın kurulması ile bankacılıkta yeni bir dönem başlamıştır (Yardımcı, 2006:20).

Bankacılıktaki gelişmelere paralel olarak, bankacılık mesleğinin gelişmesi, işbirliğinin sağlanması ve haksız rekabeti önleyici kararların alınması ve uygulanması amacı ile 1958 yılında Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur. Bu dönemde yaşanan serbestleşme ve özel sektör gelişmesine bağlı olarak, 1958 yılında 7129 sayılı yeni Bankalar Kanunu çıkarılmıştır. Ayrıca tasarruf sahiplerinin haklarını korumak amacı ile Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuş, 1982 yılında ise bu fon Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiştir (Erdem, 2006:240).

2.2.2.4. Planlı dönem (1960-1980)

Bu dönem bankacılık sektörüne kamu müdahalesinin arttığı bir dönemdir. İlk olarak 1963 yılında uygulamaya başlanan kalkınma planlarında yer alan yatırımlar gerçekleştirilerek, ithal edilen malların ülke içerisinde üretim stratejisinin benimsendiği bir dönem olmuştur.

Bankacılık sektöründe, mevduat ve bankacılık faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri izlenen politikalar doğrultusunda oluşturulmuştur. Kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanının sağlanması, bankaların temel işlevlerini oluşturmuştur. Bu dönemde yeni yabancı bankalar ve bazı özel durumlar dışında ticaret bankalarının kurulmasına izin verilmemiştir. Daha çok yatırım ve kalkınma bankalarının kurulması sağlanmıştır.

Bu dönemde kurulan kalkınma bankaları; T.C. Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye

Maden Bankası (1968) ve Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976)' dır. Ayrıca kurulan ticaret bankaları da vardır. Bunlar da; Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve Arap-Türk Bankası (1977)'dir.

Ancak bu dönem içerisinde, kalkınmanın sağlanmış olması ile birlikte sanayileşme sürecinde sağlanan finansman yöntemleri ve üretimin dış satıma yönelememesi döviz darboğazının yaşanmasına sebep olmuştur. Yaşanan döviz darboğazları dış borçları önemli oranda artırmıştır. İthal ikameci sanayileşme sürecinde kullanılan girdilerin dışalımının sağlanamaması, eksik kapasite ile çalışılmasına sebep olmuştur. Bu nedenle 1980'li yılların başında ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilerek dışa açık politikaların benimsendiği bir sürece girilmiştir.

2.2.2.5. Serbestleşme dönemi (1980 sonrası)

1980'den sonra Türkiye'de finansal serbestleşme sürecine girilmiştir. Daha önceki dönemlerde izlenen ithal ikameci stratejisi bu dönemde terk edilerek yerini piyasa ekonomisine dayalı, dışa açılmayı ve ihracata yönelik üretimi esas alan bir kalkınma politikası benimsenmiştir. 24 Ocak 1980 yılında istikrar paketi olarak bilinen liberalizasyona yönelik kararlar alınmıştır. Alınan bu kararların finansal sistem üzerindeki en önemli etkilerinden biriside, faiz oranlarının serbest bırakılmış olmasıdır. Faiz oranları, piyasadaki fon arz ve talebi tarafından belirlenmeye başlanmıştır.

Bankacılık sektörü de benimsenen liberalizasyon politikası kapsamında, uluslararası banka ve finans sistemi ile bütünleşme sürecine girmiştir. Sektöre yeni yerli ve yabancı banka girişine izin verilmesi sektördeki rekabetinde oluşmasına sebep olmuştur. Artan rekabet ortamında bankaların faiz oranlarında ani artışlar yaşanmıştır. Ancak yaşanan bu artışlar, enflasyonun altında seyrettiği için bankalar mevduat toplama da zorlanmış ve kredi kullandırırken geri dönüşünde kesin olan kurumları tercih etmişlerdir. Buda asıl kredi ihtiyacı olanların kredi kullanamamasına, tasarruf sahipleri için ise bankaların faiz oranlarının cazip olmamasına neden olmuştur. Bu durum ise banker adını verdiğimiz kurumlara, bireyleri yöneltmiştir.

1981 yılına gelindiğinde ise bankerlik sisteminde verilen kredilerin tahsilâtında sorun yaşanması ve faiz ödemelerinde aksaklıkların ortaya çıkması, 250 bankerin iflas etmesine sebep olmuştur. Bu durum karşısında da bankacılık sistemi

etkilenmiş ve altı milli bankanın faaliyetine son vermesine yol açmıştır. 1983 yılında İstanbul Bankası, Hisarbank ve Ortadoğu İktisat Bankası yönetimleri devralınmış ve Ziraat Bankası'na devredilmiştir. İşçi Kredi Bankası ve Türkiye Bağcılar Bankasına son verilmiş, İstanbul emniyet Sandığı Ziraat Bankası'na devredilmiştir (Pehlivan, 2010:27).

Bu dönemde yaşanan krizin etkisiyle, bankaların denetlenmesi ve gözetimi ile ilgili olarak 1985 yılında 3182 sayılı kararla Bankalar Kanunu çıkarılmıştır. Finansal sistemde bankaların uluslararası standartlara uyumu, faaliyetlerinin denetlenmesi ve düzenlenmesine ilişkin düzenlenmeler yapılmıştır. Bununla ilgili olarak ta Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur. 1986 yılında bankaların kısa vadeli fon ihtiyaçlarının karşılanması ve oluşan likidite fazlalıklarının değerlendirilmesi için TCMB bünyesinde bankalar arası para piyasası kurulmuştur. 1987 yılında Merkez bankası açık piyasa işlemlerini yürütmeye başlamıştır. Ayrıca 1989 yılında, ülkedeki döviz ve altın mevduatlarının daha etkin kullanılmasını, efektif işlemlerin denetlenmesini sağlamak amacı ile döviz ve efektif piyasası kurulmuştur. Bu yıl altın piyasası da faaliyete geçmiştir.

1990'lı yıllara gelindiğinde finansal piyasalarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ücret artışlarına yönelik taleplerin karşılanmaya çalışılması, kamu finansman ihtiyacının Merkez Bankası kaynaklarına başvurularak karşılanmaya çalışılması yerine iç borçlanmaya gidilmesi ve 1989 yılında 32 sayılı kararla sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, 1994 yılında yaşanan ekonomik krizlerde bankacılık sektörünün önemli ölçüde etkilenmesine yol açmıştır. Bankacılık sistemine olan güven zayıflamıştır. Bu güvenin tekrar kazanılabilmesi adına 5 Nisan kararları adı altında alınan istikrar programı kararları, mevduata yüzde yüz devlet güvencesi getirmiştir (Yılmaz, 2005:48). 1994 yılına kadar bankalar yurt dışından borçlanmayı arttırmış, bu da bankaların faiz ve kur riski ile karşı karşıya kalmalarına sebep olmuştur. Bu dönemde kamu açığında yaşanan artışlara karşın, uygulanan ekonomi politikalarının genişlemeci yönde olması ve faiz oranlarının düşürülmesi yönündeki baskılar mali sektör içerisinde tansiyonunda giderek yükselmesine sebep olmuştur. TL'nin yurt dışındaki değeri düşmüş, faiz oranlarında artışlar yaşanmıştır. Ortaya çıkan bu gelişmeler bankaların yurt dışından borçlanmasını da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu kriz de bankacılık sisteminde küçüle meydana gelmiştir. Bankalar öz kaynaklarının önemli bir bölümünü kaybetmiştir. Öz kaynaklarda meydana gelen küçülmelere karşı devletin düzenleme, yapılandırma ve mali yapıyı bozacak risklerin

alınmasını sınırlandırma uygulamalarına gitmesi yerine, sistemin yapısını bozabilecek mevduata tam güvence uygulamasının getirilmesi önemli bir sorun teşkil etmiştir. Bu dönemde dikkat çeken diğer önemli bir gelişme de yerli ve yabancı bankaların sektöre girişine izin verilmeye başlanmış olmasıdır. 1980'li yıllarda 43 olan yerli banka sayısı 1994 yılında 67'ye; 4 olan yabancı banka sayısı ise 20'ye ulaşmıştır (Erol, 2006:52).

Ayrıca bu yıllarda teknolojik gelişmeler bankacılık sektöründe yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle bilgisayarın yaygın olarak kullanılmaya başlanması bankacılık sektöründeki verimliliği arttırmıştır. Birçok banka 90'lı yıllara gelindiğinde teknolojik altyapılarını tamamlamışlardır. Buda bankaların uluslararası piyasalar ile daha hızlı ve kolay haberleşmelerini sağlamıştır. Bankacılık sektörü içerisindeki sektörel ve hukuki düzenlemeler, yeni imkân ve olanaklar yaratmış, sektör kendi iç dinamikleri ve dış etkenlerden oluşan bir rekabet ortamına girmiştir. Finansal türevler (swap, options, futures), ATM'ler, kredi kartları, leasing ve factoring işlemleri, şubesiz bankacılık uygulamaları gibi yenilikler Türk bankacılık sektöründe yerini almıştır. 1992 yılında elektronik fon transfer (EFT) sistemi işlerlik kazanmıştır.

1994 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından, 1995 yılına gelindiğine ekonomi hızlı bir toparlanma sürecine girmiş ve bu durum bankacılık sektöründe de hissedilmiştir. Yüksek reel faizler, TL cinsinden yatırımları cazip hale getirmiş, para ikamesi yavaşlamış ancak tersine dönmemiştir. Döviz pozisyonları açılmış ve yurt dışından borçlanma yüksek maliyetli olmaya başlamıştır. Ancak 1996-1998 yılları arasında ekonomik belirsizliklerin devam etmesi, yapısal önlemlerin alınamaması, kamu açıklarının azaltılamaması, bankaların açıkların finansmanında tahvil ihracına yönelmesi bankaların açık pozisyonlarının artmasına sebep olmuştur.

1997 yılındaki Asya Krizi, bankacılık sektörünü önemli oranda etkilememiştir. Ancak 1998 yılında Rusya'da başlayan kriz reel sektör kadar bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Türkiye'de bankacılık sektörü içerisinde, yabancı sermaye kaçıışı yaşanmıştır. 6 hafta içinde 6 milyar dolarlık yabancı sermaye kaçıışı söz konusu olmuştur. 1998 yılında IMF (Uluslararası Para Fonu) ile yapılan anlaşmalar ile bankaların vadeli işlemlerine ve açık pozisyonlarına sınırlama getirilmiştir. Merkez bankası faiz oranlarını yükselterek dışarı sermaye çıkışını önlemeye çalışmıştır. Ayrıca bu yıl içerisinde TMSF tarafından İnterbank ve Bank Ekspres'e el konulmuştur. 1999 yılında Meksika'da yaşanan kriz bankacılık

sektörünün yurt dışından borçlanma olanaklarını azaltmıştır. Özellikle orta ve küçük ölçekteki bankalar TL ve döviz mevduatlarına ağırlık vermiş böylelikle birçok banka aşırı faiz yüklerinin altına girmiştir.

Bunun yanı sıra sektörün gelişmeye başladığı bu dönemde bankacılık sektörünün daha sağlam temeller üzerine oturtulması, Avrupa Birliği standartlarına uygun hale getirilmesi, şeffaflığın ve denetimin artırılması ve sektörün düzenini sağlayabilmek adına Haziran 1999’ da Bankalar Kanunu ile Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu kurulmuştur. Bu dönemde IMF ile yapılan anlaşma sonucunda fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülebilir bir kamu borç düzenine yönelik olan ekonomik programın sonuçları bu yıllarda etkisini göstermeye başlamıştır. Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden birisi iç borçlanma faiz oranlarında düşüşler yaşanmasıdır. Döviz kuru faiz hadlerindeki büyük boyuttaki sıçramalar birçok bankanın da piyasa dışında kalmasına sebep olmuştur. Devredilen bu bankaların etkisi bankacılık sektörü üzerinde olumsuz etiler doğurmuştur. Sektör bu dönemde yıl boyunca 566 milyar dolar zarar etmiştir. Fon’a devredilen bankaların yanı sıra, mali sektöre getirilen vergi yükümlülüklerinin getirdiği olumsuzluklar ve borçlanma maliyetinin reel olarak yükselmesi ve kredi kalitesinin bozulması sektör üzerindeki olumsuz etkiler olarak sayılmaktadır.

2000 yılının son dönemlerinde bankaların ve yabancı yatırımcıların yoğun döviz talebi ile karşılaşılması, bu da piyasada ciddi likidite sıkışıklığına sebep olmuş, gecelik faiz oranlarında ve fon maliyetlerinde artışlara sebep olmuştur. Ayrıca bankaların bu dönemde düşük faizle ve uzun vadede kredi kullandırma miktarlarında da artışlar olmuştur. Bankalar kısa vadede borçlanırken, uzun vade de kredi kullandırmaları bankaların likiditesinin bozulmasına yol açmıştır. Merkez bankası döviz satışının yanı sıra repo işlemleri ile piyasalardaki likidite sıkıntısının giderilmesine yardımcı olmaya çalışsa da, piyasalarda sakinleşme sağlanamamıştır. Bankalarda faaliyet kârının düşük olması öz kaynakların artışını destekleyememiştir. Yatırımcılar da yüksek risk ve düşük kârlılık karşında bankalara yatırım yapmayı istememişlerdir. Buda bankacılık sektörünü önemli bir likidite krizi ile karşı karşıya bırakmıştır. Yabancı yatırımcı ve bankaların piyasadaki çekilmeleri ve bankalarında açık pozisyonlarını kapatabilmek adına piyasadaki hızla döviz almaları kısa süreli bir toparlanmayı sağlasa da likidite krizi devam etmiştir (Gürtuna, 2005:123).

2001 yılına gelindiğinde, 2000 yılında yaşanan kriz karşısında hükümetin öngördüğü Enflasyon ile Mücadele Programı, piyasaların rahatlamasına ve faizlerin

daha düşük seviyelerde seyretmesine imkân sağlamıştır. Ancak 2001 yılında gerek ekonomik gerekse siyasi sebeplerden dolayı bu etkiler kısa süreli olmuş ve yeni bir mali kriz ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu gelişmeler yabancı yatırımcıların olası riskler karşısında piyasadan çıkmasına sebep olmuş ve bankalarında risklere karşı dövize olan talebinin artmasına yol açmıştır.

Tablo 2.2. TMSF'ye devredilen bankalar (BDDK, Kasım 2002 Raporu)

Banka Adı	Hisselerin Fona Geçiş Tarihi
T.Ticaret Bankası	06.11.1997
Bank Expres	12.12.1998
İnterbank	07.01.1999
Esbank	22.12.1999
Egebank	22.12.1999
Yurtbank	22.12.1999
Yaşarbank	22.12.1999
Sümerbank	22.12.1999
Bank Kapital	27.10.2000
Etibank	27.10.2000
Demirbank	06.12.2000
Ulusal Bank	28.02.2001
İktisat Bankası	15.03.2001
Sitebank	09.07.2001
Kentbank	09.07.2001
EGS Bank	09.07.2001
Tarişbank	09.07.2001
Bayındırbank	09.07.2001
Toprakbank	30.11.2001
Pamukbank	19.06.2002

Bu yıl içerisinde 19 bankanın TMSF ye devredilmesi söz konusu olmuştur. 2002 yılı sonuna gelindiğinde TMSF' ye devredilen banka sayısı ise Tablo 2.2'de belirtilmiştir. Krizlerin ardından bankacılık kesiminin öz kaynak yapısının zayıflaması, buna rağmen reel kesime kredi açılması önemli bir risk teşkil etmiştir.

Yaşana bu krizler bankacılık sistemi üzerinde olumsuz etkiler doğurmuştur. Kriz dönemlerinde faiz oranlarında büyük oranlı artışlar; kısa vadede kaynak

toplayıp bunu uzun vadelere yayan mali kurumların bilançolarında iki yönlü olumsuz etki yaratmıştır. Birincisi; faiz yükselişine bağlı olarak kaynak maliyetleri artmış ancak bunun yansımaları gecikince net faiz gelirleri azalmıştır. İkincisi; aktiflerde bulunan menkul kıymetlerin piyasa değeri düşerek sistemin zarar üreten bir yapıya gelmesine sebep olmuştur. Oluşan makroekonomik istikrarsızlık nedeniyle reel ekonomideki kriz bankaların verdikleri kredilerinde geri dönüşünü zorlaştırmıştır. Sermaye yeterliliği konusunda zorlanan bankalar sermaye artırımına gidemedikleri için riskleri azaltma yolunu seçmişlerdir. Bu durumda da reel kesime kullandırdıkları kredileri geri çağırmaya başlamışlar buda batık kredilerin artmasına sebep olmuştur (Şahözkan, 2003:31). Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin ardından Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı uygulamaya konulmuştur.

2002 yılında uygulanan, iç talebin karşılanmasına yönelik ekonomi politikalarına bağlı olarak enflasyon düşüşe geçmiştir. Ayrıca kamu bankalarının finansal ve operasyonel olarak yeniden yapılandırılması çalışmaları bankaların kâr edebilir duruma gelmesine sebep olmuştur. Bu dönemde merkez bankası, fiyat istikrarını sağlamaya yönelik olarak kısa vadeli faiz oranlarında indirim gitmiş, kurdaki dalgalanmaları önlemek amacı ile de Temmuz ve Aralık ayında olmak üzere 3 kez döviz piyasasına müdahale de bulunmuştur. 2002 yılında Türkiye Bankalar Birliği organizasyonunda para politikasının likidite ve şeffaflığının artırılması için banka kredileri ve diğer finansal araçlara ilişkin güvenilir referans oranlarının belirlenmesi amacı ile TRLİBOR (Türk Lirası Bankalar Arası Satış Oranı) uygulaması başlatılmıştır (Yardımcı, 2006:29).

2002 yılından sonra iyileşme kaydeden ekonomik büyüme, bankacılık sektöründe de etkisini hissettirmiştir. Enflasyonda düşüşün yaşanması ve ekonomik büyümenin devam etmesi, bankacılık sektörüne duyulan güveni arttırmıştır. Bu durum bankaların uluslararası kredi değerliliğini de arttırmıştır. Para piyasalarında istikrarın sağlanması, bankacılık sistemi içerisinde zayıf olan bankaların sistem dışında kalması sebebiyle rekabet ortamının iyileşmesi, sistem içerisinde faaliyetleri devam eden bankaların yapısal olarak gelişmeler kaydetmesi, sektörün gelişmesini sağlayan önemli değişimler olmuştur. Bu dönemde sektöre olan güvenin artması hem kurumsal hem de bireysel anlamda kredilerinde artmasını sağlamıştır. 2003 yılında ilk kez 1998 yılından sonra IMF'e net ödemede bulunulmuştur.

2004 yılında ekonomik büyümenin istikrarlı biçimde devam etmesi ve enflasyondaki düşüşlerin sürmesi bankacılık sektöründeki yapısal güçlenmeyi de

arttırmıştır. Beklentilerde meydana gelen olumlu gelişmeler karşısında hem kurumların hem de bireylerin yatırım ve tüketim amaçlı kredi talepleri artmıştır. Bu yıl içerisindeki önemli gelişmelerden birisi de mevduata getirilen tam güvencenin kaldırılması ve sigorta kapsamının sınırlandırılması olmuştur. Ekonomideki iyileşme sürecinin takip eden yılda da devam etmesi hem yerleşik hem de yabancı yatırımcıların yerel para cinsinden yatırım araçlarına olan talebi arttırmıştır.

Yeniden yapılandırma süreciyle birlikte, bankacılık sektörü yapısal anlamda güç kazanmaya devam etmiştir. 2007 yılına kadar görülen istikrarlı büyüme dönemi bankacılık sektörü açısından dikkat çekici olmuştur. 2008 yılında yaşanan küresel krizlere rağmen sektörün rekabet yapısının güçlü olduğu görülmektedir. Bu yıllarda bankacılık sektörünün sermaye yeterliliğinin yüksek olması finansal dalgalanmalara karşı güçlü durmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak serbestleşme sürecinde ciddi krizler yaşayan bankacılık sektörü gerek ekonomik istikrarsızlıklar gerekse siyasi sebeplerden dolayı 2000'li yıllara kadar sağlam bir yapıya kavuşmamıştır. Bu yıllardan sonra gerek yeniden yapılandırma çalışmaları gerekse ekonomideki süregelen istikrarlı büyüme bankacılık sektörünün de gelişmesine ve sağlamlaşmasına katkı sağlamıştır.

2.3. Bankacılık Sektörün Mali Sistem İçerisindeki Yeri

Finansal sistemin mutlak büyüklüğü ve bunun milli gelire oranı, finansal gelişmişliğin ve dolayısı ile derinleşmenin en temel göstergesi olarak kullanılmaktadır (BDDK, 2010:137).

Bankacılık sektörünün mali sistem içerisindeki yerine baktığımız zaman ise giderek artan bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Özellikle yeniden yapılandırma sürecinin ardından bankacılık sektörünün mali sistem içindeki etkinliği artmıştır. Finansal sistem içerisinde bankacılık sektörünün aktif büyüklük yapısı önemli bir yer tuttuğu Tablo 2.3'ten de anlaşılmaktadır. Bankaların finansal sistem içerisinde %50'lerin üzerinde bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Bu durumun oluşmasında bankaların 2000'li yıllardan sonra gerek yurt içi gerek ise yurt dışı piyasalarda sahip olduğu büyüme potansiyeli etkili olmuştur. Bankacılık sektörünün büyüyen yapısı bu durumu en iyi açıklar niteliktedir. Sektör yeniden yapılandırma ile büyüyen bir potansiyelde yer almıştır.

Tablo 2.3 Finansal Sistemin Aktif Büyüklüğü (BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, 2010)

	Bankalar (Milyar TL)	Toplam (Milyar TL)	Yüzde Pay (%)
2000	106,4	193,3	55
2001	173,4	339,6	51
2002	212,7	366,5	58
2003	249,7	464,4	54
2004	306,4	567,2	54
2005	406,9	784,1	52
2006	499,7	906,2	55
2007	581,6	1116,3	52
2008	732,5	1129,9	65
2009	834,0	1414,1	59
2010	1007,0	1737,6	58

2.3.1. Bankacılık Sektörünün Genel Yapısı

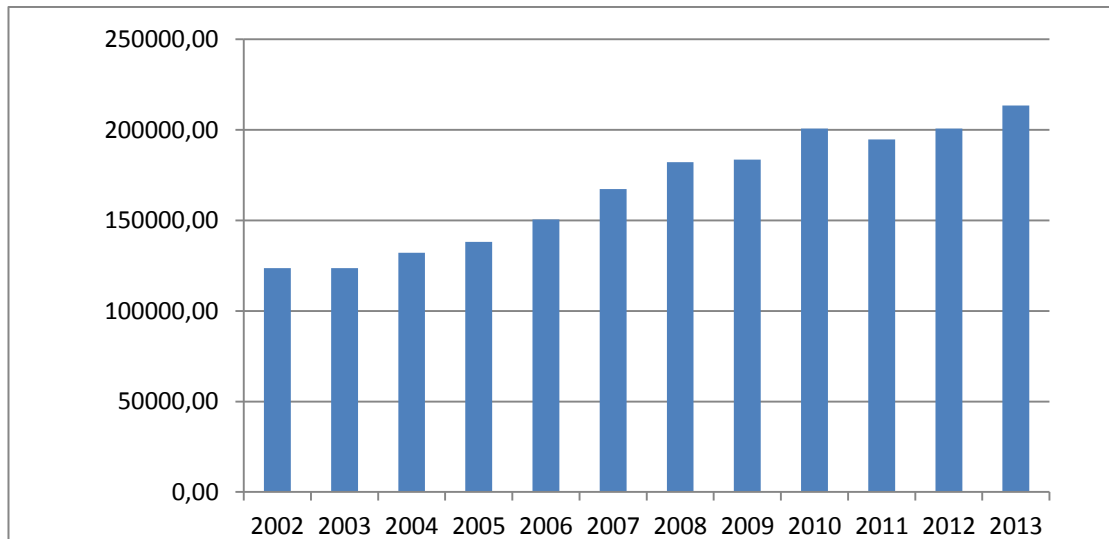
Türkiye’ de bankacılık sektöründe Aralık 2013 itibari ile 32 adet Mevduat, 13 adet Kalkınma ve Yatırım, 4 adet Katılım bankası olmak üzere toplam 49 adet banka bulunmaktadır. Tablo 2.4’ te de anlaşıldığı gibi 2002 yılında 59 olan banka sayısı 2013 yılına gelindiğinde 49’a gerilemiştir.

Tablo 2.4. Banka Sayısındaki Gelişmeler (BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler 2010-TBB, Türkiye’de Bankacılık Sektörü 2009-2013)

TÜRÜ	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Mevduat bankaları	40	36	35	34	33	33	32	32	32	31	32	32
Kamu sermayeli	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel sermayeli	20	18	18	17	14	12	11	11	11	11	12	12
Yabancı sermayeli	15	13	13	13	15	17	16	17	17	16	16	17
TMSF	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Katılım Bankaları	5	5	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Kalkınma ve Yatırım Bankası	14	14	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
TOPLAM	59	55	53	51	50	50	49	49	49	48	49	49

Yaşanan krizler ve yeniden yapılandırma sürecinde, sistemde etkinliği olmayan zayıf bankaların sistem dışı kaldığı görülmektedir. Burada dikkat çeken diğer bir husus ise son on yılda yabancı sermayeli banka sayısında artışın olmasıdır. Bu durumu Türkiye'nin AB üyeliği müzakere sürecine dâhil olması, ekonomide meydana gelen iyileşme, finansal sektör içerisindeki istikrar ve küresel ekonomiye uygunluk olarak belirtmek yanlış olmayacaktır.

Banka sayısındaki en büyük pay Mevduat bankalarına aittir. Mevduat bankalarının içerisinde ise yabancı sermayeli banka sayısı kamu ve özel sermayeli banka sayısından fazladır. Özellikle 2005 yılından sonra yabancı sermayeli banka sayısındaki artışın, sektörün 2001 kriz sürecinden sonra yeniden yapılandırma ile birlikte kredibilitesinin artması bu durumun oluşmasında etki olarak düşünülebilir

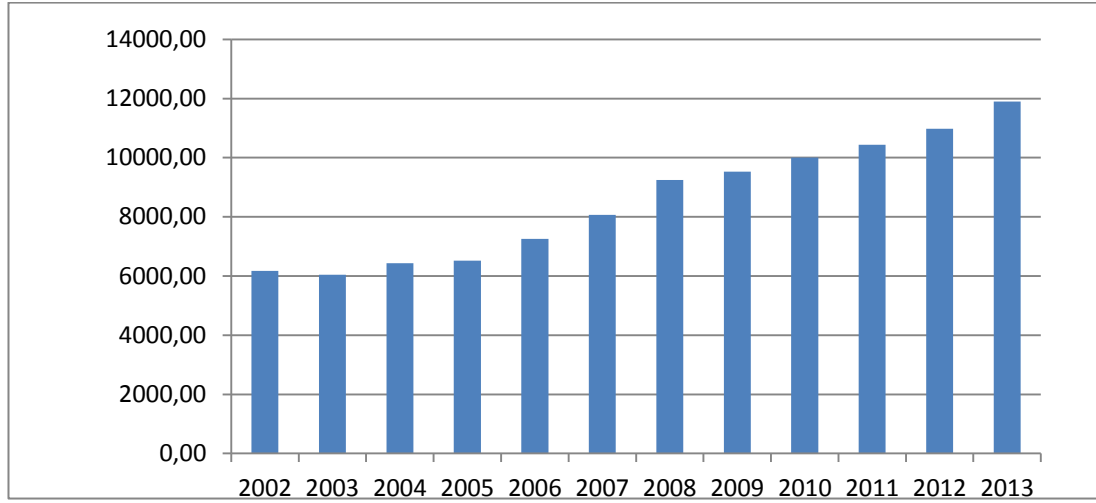

Şekil 2.1. Bankacılık Sektörü Yurt İçi Personel Sayısı (BDDK <http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC>)

Şekil 2.1 ve Şekil 2.2'yi incelediğimiz zaman 2002-2013 dönemi itibari ile bankacılık sektörü şube ve çalışan personel sayısına baktığımızda bu durum açıkça anlaşılmaktadır.

Sistemin mali piyasalar içerisindeki öneminin giderek artması, sektörün güvenilir ve tercih edilen istihdam alanı olması hem şube sayısında hem de bununla birlikte personel sayısında da artışa yol açmıştır. Ancak 2009-2010 yıllarına baktığımız zaman bu yıllarda personel sayısında gözle görülür artışlar yaşanmamıştır. Bunun nedeni olarak 2008 yılında yaşanan küresel kriz ve bu krizin Türkiye ekonomisinde yarattığı resesyona ortamı belirtilebilir. Krizin etkisinin

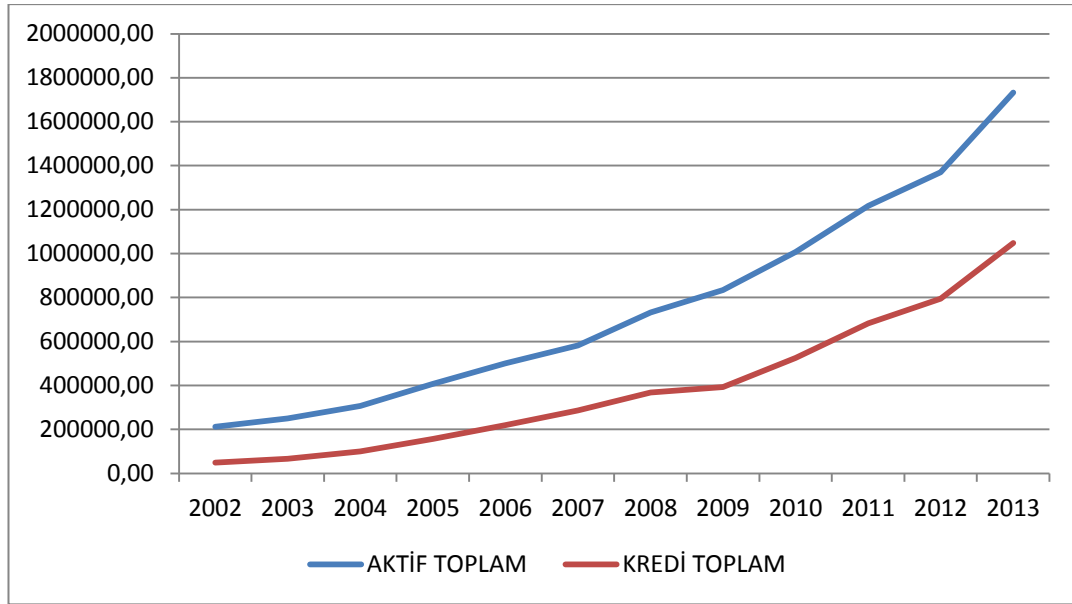
azalması ve dünya piyasalarındaki iyileşme ile birlikte personel ve şube sayısındaki artış durumu 2013 yılı sonlarına kadar artarak devam etmektedir.

Şekil 2.2. Bankacılık Sektörü Yurt İçi Şube Sayısı (Bin Kişi) (BDDK <http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/>)

Şekil 2.3'te bankacılık sektörüne ait aktif ve kredi toplamalarının yıllar itibari ile değişimi gösterilmektedir. Bankacılık sektörünün önemli gösterge kalemlerinden olan aktif ve krediler belirtilen yıllarda artan bir seyir izlemektedir. Bu gelişme 2000'li yıllardan öncesi dönemde yüksek ve kronik enflasyon yaşanmakla birlikte, mevduat faizlerinin serbestliği, bankaların alternatif yurt dışı kaynaklardan fon sağlayabilmesi finansal sistemin büyümesine dolayısı ile de bankacılık sektörünün gelişmesine imkân sağlamıştır (TBB, 2008:101). Fakat sistem her ne kadar gelişme gösterse de sistemin mali alt yapısındaki kırılganlıklar sistemin hassas bir nokta da yer almasına sebep olmuştur. Nitekim 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz bu durumun en iyi göstergesi olmuştur. Yaşanan kriz süreci finans sektörünün mali alt yapısının yetersiz olduğunu göstermiştir. Bu süreçten sonra uygulanan istikrar politikaları, yeniden yapılandırma çalışmaları, faiz oranlarındaki düşüş, siyasal istikrar, finans sektörünün yurt dışı güvenilirlik kredibilitesini arttırmış ve bankacılık sektörü de hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir.

2002-2013 yılları itibari ile bankacılık sektörünün toplam aktif ve kredi artış miktarı yaşanan toparlanma sürecinin ne kadar olumlu olduğunu göstermektedir. Bun yıllarda kredi artışları aktiflerdeki artışa paralel olarak seyretmektedir. 2008 yılında yaşanan küresel krizin etkileri bankacılık sektöründe de az da olsa hissedilmiştir. 2009 yılı sonlarında yeniden kendini toparlayan sektörde artışlar devam etmiştir.

Şekil 2.3. Bankacılık Sektörü Aktif Toplam-Kredi Toplam (Milyon TL) (<http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/>)

2011 yılının başlarında başlayan kredi maliyetini arttırıcı değişikliklerin yanı sıra Merkez Bankası'nın parasal sıkılaştırma önlemleri çerçevesinde faiz koridorunu genişletmesi ve repo fonlamasının azalması 2012 yılının ilk yarısına kadar etkili olmuş, fonlama maliyetlerinde artışa, kredi artış hızının büyüme trendin de ise yavaşlamaya neden olmuştur. 2012 yılının ortalarından itibaren ise, Merkez Bankası'nın piyasalarda likiditeyi arttırıcı uygulamaları fonlama maliyetlerini düşürmüştü ve kredilerde artış hızının yeniden ivmelenmesini sağlamıştır. Avrupa piyasalarında yaşanan olumsuzlukların dağılması, ABD ve ÇİN ekonomilerinin olumlu seyretmesi gibi uluslararası piyasalardaki olumlu gelişmelerin yanı sıra, Türk ekonomisine olan risk algılarının iyice ortadan kalkması sermaye hareketlerini olumlu etkilemiş ve faiz oranlarında seyreden düşüş trendi kredilerde yeniden büyüme eğilimlerine yol açmıştır (BDDK, 2012:11).

2013 yılı içerisinde bankacılık sektöründe ki risk algılamalarındaki olumlu gelişmeler kredi ve toplam aktif kalemlerindeki artışın devam etmesine sebep olmuştur.

2.4. Kredi Kavramı ve Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Kullanılan Krediler

2.4.1. Kredi Kavramı

Kredi Latince de 'güvenmek' anlamına gelen 'credere' sözcüğünden gelmekte olup, saygınlığı ifade etmektedir. Mali saygınlık anlamına gelen kredi, ileri

tarihteki ödeme vaadine dayanarak mal ya da hizmet şeklindeki ekonomik varlığın veya satın alma gücünün anlaşma tarihinde vaatte bulunan kişi ya da kişilerin kullanımına verilmesi veya üçüncü bir şahsın itibarından yararlanabilme olanağı olarak adlandırılmaktadır (Destereci, 2009:22). Ayrıca kredi, fon talep edenler ve fon arz edenler arasındaki güvenceye dayanan bir ekonomik alışveriş olarak tanımlanmaktadır.

Krediler de üç önemli unsur dikkat çekmektedir. Bunlar ;

- ✓ Vade
- ✓ Güven
- ✓ Risk

Bankalar tarafından sağlanan kredilerin belirli bir süre sonunda ödenmesi unsuru, kredilerde vadeyi önemli hale getirmektedir. Vadesi 0-18 ay arasında olan krediler kısa vadeli, 18-60 ay arasında olan krediler orta vadeli, vadesi 60 ayın üzerinde olanlar ise uzun vadeli olarak adlandırılmaktadır.

Güven unsuru ise kredilerin oluşmasındaki en önemli unsurdur. Krediyi alacak kişi veya kuruluşun güvenilir olması, banka nezdinde saygınlığının olması kredi sağlanmasındaki temel etkidir.

Kredinin diğer bir unsuru olan risk ise kredinin bünyesindeki borcun, işin ya da hizmetlerin yerine getirilmemesi tehlikesidir.

2.4.2. Kredi Türleri

Bankalar da kullanılan krediler veriliş amaçlarına göre çeşitlilik göstermesine rağmen genel olarak niteliklerine, güvencelerine, vadelerine, veriliş amaçlarına, kullanıldıkları alanlara ve izin durumlarına göre sınıflandırılmaktadırlar.

2.4.2.1. Niteliklerine göre krediler

Kredilerin en geniş anlamdaki sınıflandırılmaları niteliklerine göre yapılan sınıflandırmalardır. Yapılarından kaynaklanan farklılıklar ile ilgili olarak ortaya çıkan bu sınıflandırma nakdi ve gayri nakdi krediler olmak üzere kendi içinde iki şekilde sınıflandırılmaktadır.

2.4.2.1.1. Nakdi krediler

Bu krediler bankaların müşterilerine belirlenen süre içerisinde kullanıldıktan sonra faizi ile birlikte geri ödemesinin yapılması amacıyla verilen diğer bir ifade ile nakit kredi olarak da adlandırılan kredilerdir.

2.4.2.1.2. Gayri nakdi krediler

Bankaların bir işin yapılması ya da bir yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda müşterileri lehine taahhütte bulunmaları ya da garanti vermeleri şeklindeki kredilerdir. Bankadan nakit çıkışı söz konusu değildir. Bu krediler; teminat mektubu, akreditif kredisi, garanti kredisi ve kabul kredisi olarak ta sınıflandırılabilir.

2.4.2.2. Vadeleri açısından krediler

Bankalar tarafından kullanılan krediler vadeleri açısından kısa, orta ve uzun vadeli olarak sınıflandırılırlar. Kısa vadeli krediler, vadesiz ya da vadeleri 18 aya kadar olan kredi çeşididir. Orta vadeli krediler, vadesi 18 ay ile 60 ay arasında olan kredilerdir. Uzun vadeli krediler, vadesi 60 aydan uzun olan kredilerdir.

2.4.2.3. Güvenceleri açısından krediler

Güvenceleri açısından krediler teminatsız ve teminatl krediler olmak üzere ikiye ayrılır.

2.4.2.3.1. Teminatsız krediler

Bu krediler sadece müşterinin kredibilitesine güvenilerek açılan herhangi bir teminat gösterilmeden sağlanan kredilerdir. En yüksek risk taşıyan kredilerdir. Kredinin herhangi bir şekilde geri ödenmemesi durumunda banka elindeki kredi sözleşmesi ile borcun tahsili için kanuni yollara başvuruda bulunur. Yüksek riski olduğundan dolayı bankalar bu kredileri sadece mali yapısı güçlü ve kredibilitesi güçlü firmalara kullanırlar.

2.4.2.3.2. Teminatl krediler

Bankaların kredi müşterilerine belirli teminatlar karşılığında sağladığı kredilerdir. Bu krediler şahsi teminatl olabileceği gibi maddi teminatl da olmaktadır. Şahsi teminatl krediler de krediyi alacak kişinin yanı sıra bir veya birden fazla kişinin kefilliği ile kullanılan kredilerdir. Maddi teminatl krediler ise bankaların krediyi sağlayacakları müşterilerinden kredi karşılığında maddi değerlerin rehni ile bu krediyi sağlamalarıdır.

2.4.2.4. İzin açısından krediler

İzin açısından krediler şube yetkisi ve otorize olarak ikiye ayrılır.

2.4.2.4.1. Şube yetkili krediler

Bu krediler herhangi bir üst makamın izni olamadan şube tarafından sağlanan kredilerdir. Genel müdürlüklerin ticari bankalara kendi kararları doğrultusunda kredi kullandırabilmeleri için sağlanan yetkiler sayesinde bu krediler kullandırılır.

2.4.2.4.2. Otorize krediler

Bu krediler şubelerin tek başına karar vererek onaylayamadığı kredilerdir. Bu kredilerin onayı için genel müdürlüklere başvurulur. Genel müdürlükler tarafından oluşturulan kredi komiteleri veya yönetim kurullarının onayı ile kredinin kullanımı sağlanmaktadır.

2.4.2.5. Kaynaklarına göre krediler

Bu krediler, bankaların kendi kaynaklarından sağladıkları krediler, reeskont kredileri ve dış kaynaklı krediler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

2.4.2.5.1. Banka kaynaklı krediler

Bu krediler bankanın sadece kendi kaynaklarından kullandırdıkları kredilerdir. Bankalar herhangi bir kaynağa başvurmazlar.

2.4.2.5.2. Reeskont kredileri

Bankalar müşterilerinden sağladıkları orta ve uzun vadeli senetleri Merkez Bankasına iskonto ettirerek sağladıkları ve müşterilerine kullandırdıkları kredilerdir.

2.4.2.5.3. Dış kaynaklı krediler

Bu krediler bankanın başka kredi kuruluşlarından sağladığı ve müşterilerine kullandırdıkları kredilerdir.

2.4.2.6. Veriliş amaçlarına göre krediler

Veriliş amaçları göre krediler yatırım, yenileme ve işletme kredileri olarak sınıflandırılır.

2.4.2.6.1. Yatırım kredileri

Yatırım kredileri, firmaların sabit kıymetlerinin finansmanının sağlanmasını için açılan uzun vadeli kredilerdir.

2.4.2.6.2. Yenileme kredileri

Bu krediler firmaların yenilenmesi, modernizasyonu gibi amaçlar doğrultusunda sağlanan orta ve uzun vadeli kredilerdir.

2.4.2.6.3. İşletme kredileri

Firmaların kısa, orta ve uzun vade de işletme sermayesi gereksinimlerinin karşılanması için kullanılan kredilerdir.

2.4.2.7. Kullanılan alanlara göre krediler

Yapılan kredi sözleşmesinde eğer kredinin hangi alanda kullanılacağı belirtilmemiş ise kredi sahibi krediyi istediği alanda kullanma hakkına sahiptir. Eğer sözleşmelerde alınan kredinin hangi alanda kullanılacağı belirtilmiş ise krediyi alan müşteri kredinin kullanılacağı alana dair yükümlülükleri yerine getirme ve bankanın da sağladığı krediyi kontrol etme imkânı bulunmaktadır. Bu krediler aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

2.4.2.7.1. Bireysel krediler

Bireysel krediler, gerçek kişilerin herhangi bir hizmetten yararlanmak ya da satın almak amacıyla tüketime yönelik talep etmiş oldukları kredilerdir. Belirli vadelerde alınır ve vade sonuna kadar belirlenen faiz oranları ile ödenirler. Bunlar; konut kredileri, taşıt kredisi ve kredi kartları olarak sınıflandırılabilirler.

2.4.2.7.2. Ticari krediler

Gerçek kişilerin bankalardan ticari ve mesleki faaliyete yönelik olarak almış oldukları kredilerdir. Bu kredilerde işletme kredileri ve döviz kredileri olarak sınıflandırılırlar.

2.4.2.7.3. İhracat kredileri

İhracat yapan firmalara dışsatımın finansmanını sağlamak için kullanılan kredilerdir. Bankalar bu krediler ile dış ticareti de desteklemiş olmaktadırlar

2.4.2.7.4. Tarım kredileri

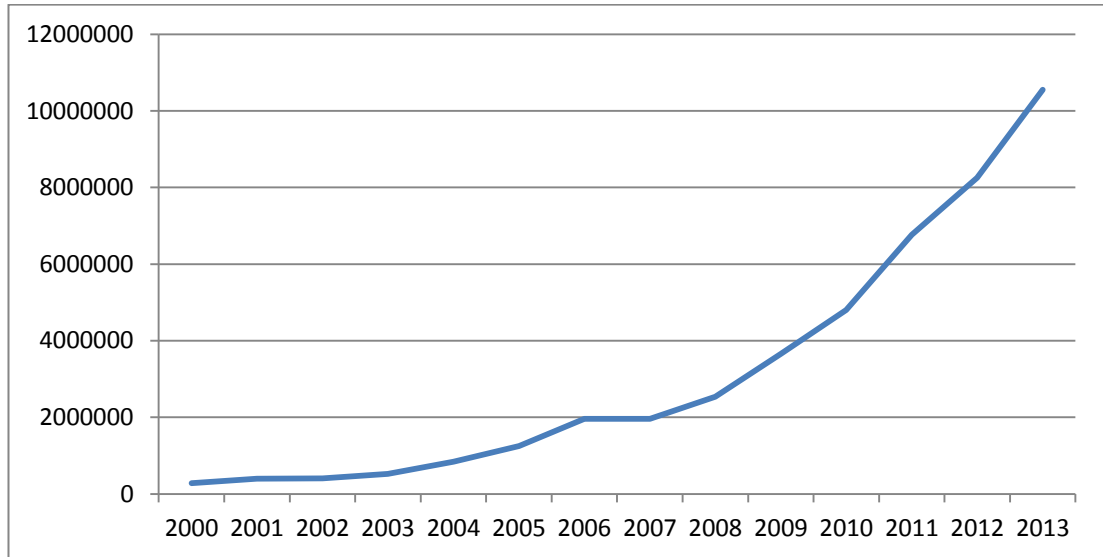
Tarım sektörünün finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir. Bu sektörü daha çok tarımla uğraşan kişiler talep eder.

2.4.2.7.5. Sanayici kredileri

Bu krediler sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalar tarafından talep edilen kredilerdir. Bankalar bu kredileri yalnızca sanayi kesiminde faaliyette bulunan bireyler ve firmalara sağlamaktadır.

2.4.3. Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Kullanılan Krediler

Türkiye’de bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin payın her geçen gün artmaktadır. Şekil 2.4’te bankaların 2000-2013 yılları arasında yurt içi kredi hacimlerinin gelişimini göstermektedir. Bu dönemler içerisinde kredi hacimlerinde sürekli artan bir trend hakimdir. Bunun ülke içerisindeki olumlu gelişmelerin bir göstergesi olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

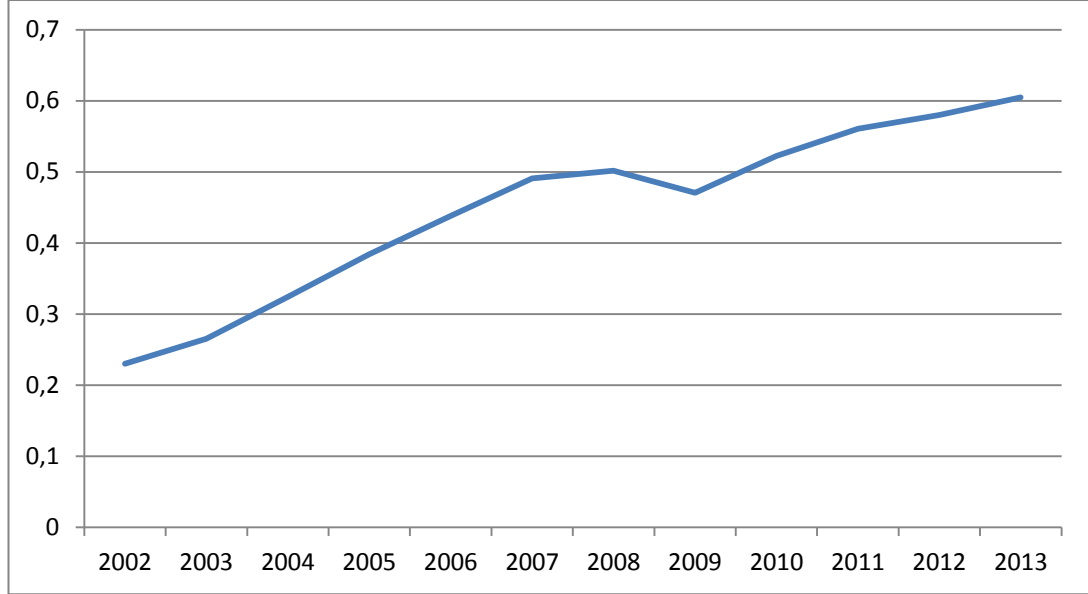

Şekil 2.4. Bankacılık Sektörü Yurt İçi Kredi Hacmi 2000-2013 (Milyon TL)
(TCMB <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>)

Şekil 2.4’te bankacılık sektöründe 2000’li yıllardan sonra sektörün sağlamış olduğu kredilerde ki artış seyrine, gerek yeniden yapılandırma süreci gerekse sistemde yer alan bankaların mali alt yapılarında ki güçlülük etkili olmuştur. Bu dönemler içerisinde yaşanan olumlu gelişmeler bankaların uluslararası piyasalardaki etkinliğinin arttırmış, bu durumda bankaların fon kaynaklarının artmasını sağlayarak kredilerinde bu durumdan olumlu etkilenmesine ortam hazırlamıştır.

Şekil 2.5’te bankacılık sektöründe 2002-2013 yılları arasında toplam kredilerin toplam aktifler içerisindeki payı yıllar itibari ile gösterilmektedir. 1990’lı yıllarda Türkiye ekonomisinde en önemli sorunlardan biriside bankacılık sektöründe yaşanan yapısal bozukluklardır. Bankacılık sektörü, bu dönemde yüksek enflasyon,

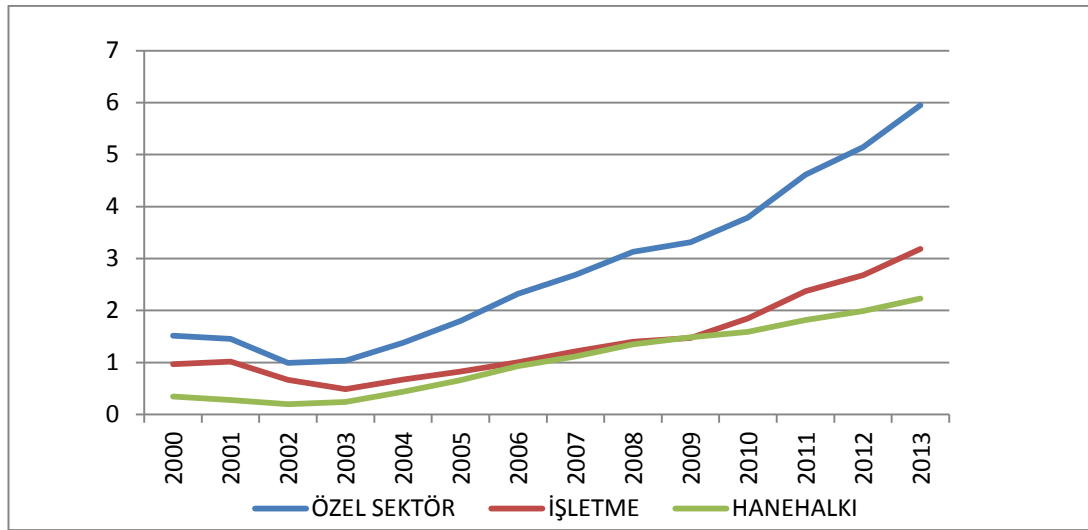
istikrarsız büyüme, kamu kesimi dengesizlikleri gibi makroekonomik sorunlar ve siyasal istikrarsızlıklar nedeniyle asli fonksiyonu olan aracılık hizmetlerinden uzaklaşmıştır. 1990 da kredilerin toplam aktifler içerisindeki payı %47 iken 2000 yılında %33'e gerilemiştir. (BDDK, 2009:2).

Şekil 2.5. Bankacılık Sektöründe Kredilerin Aktifler İçerisindeki Payı
(BDDK <http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/>)

Bankacılık sektöründe yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri orta ölçekte birçok bankanın sistem dışında kalmasına sebep olmuştur. Ekonomide yaşanan en büyük finansal krizler olarak adlandırılan bu krizler, bankacılık sektörü açısından birçok tedbir politikalarının gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu gibi kuruluşların yanı sıra Rekabet Kurumu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Tütün Kurumu ve Kamu İhale Kurumu gibi düzenleyici ve denetleyici kurumlar sağlam bir piyasa ekonomisinin oluşturulması için faaliyette bulunmuşlardır. Yapılan bu yapısal tedbirlere yönelik olumlu gelişmeler 2002 yılının sonundan itibaren kendini göstermeye başlamıştır. Bankacılık sektörünün güçlenen mali yapısı ve sektöre olan güvenin artması hem yurt içinde hem yurt dışında fon talep ve arzının da olumlu yönde etkilenmesine sebep oldu. Böylece Şekil 2.5' te görüldüğü gibi bu dönem içerisinde kredilerin sektörün toplam aktifleri içerisindeki payının giderek artmasına sebep olmaktadır. 2008 yılında yaşanan küresel krizin etkisi Türk bankacılık sektöründe de 2009 yılının sonlarına kadar devam edecek şekilde kendini göstermiştir. Bu dönemden sonra kredilerin aktifler içerisindeki payı artmaya devam etmiştir.

Bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin sektörlere göre dağılımını gösteren Şekil 2.6' da kullanılan krediler özel sektör, işletme ve hane halkı olarak ele alınmıştır. Bu kredilerin GSYH' ya oranlarının gösterildiği şekilde özel sektör kredilerinin işletme ve hane halkı kredilerinden daha fazla bir paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, 2002-2007 yılları arasında ekonomik istikrarın sağlanması, faiz oranlarının düşmesi ve bankaların yurt dışından kaynak temin etme imkânlarının artması ile özel sektör kredilerinde meydana gelen artışların başlıca nedenleri arasında gösterilebilir.

Şekil 2.6. Özel Sektör-İşletme-Hane halkı kredilerinin GSYH'a oranları TCMB <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>

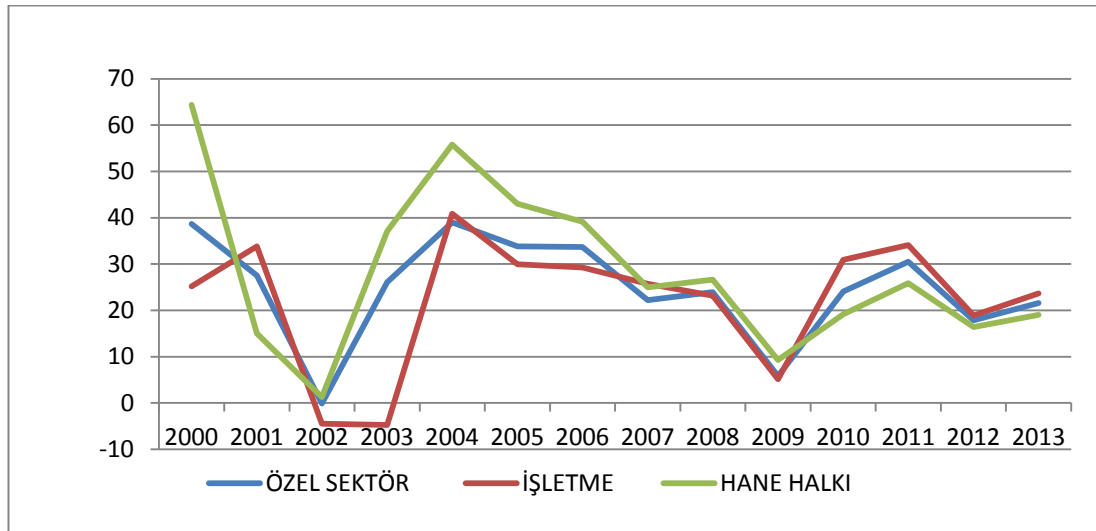
2008-2009 yıllarında yaşanan küresel kriz ülkemiz bankacılık sektöründe talep edilen kredi miktarlarında azda olsa bir düşüşe neden olsa da sistemin güçlü olması bu durumun derin izler bırakmamasında etkili olmuştur. Piyasalara olan güven ve istikrar ortamı özel sektör yatırımlarının ve dolayısı ile de kredilerin artmasında rol oynamıştır. Hane halkı kredileri içerisinde yer alan konut kredilerinin faiz oranlarının 2009 yılının Ağustos ayından itibaren bankalar arası rekabete bağlı olarak %1'lerin altına düşmesi bu dönemde hane halkı kredilerinin artışına neden olduğu görülmektedir.

Küresel krizin etkileri sınır olsa da dünya da yaşanan likidite bolluğunun sermaye akımlarına etkisi dolayısı ile sektörün kredi artışı 2010 ve 2011 yılında çok güçlü seyretmiştir. Buna bağlı olarak cari açığın GSYH' ya oranının %2.2 seviyesinden 2010 yılında %6.5 ve 2011 yılında %10'a yükselmesi ekonomideki ısınma tartışmalarına neden olmuştur. Bu kapsamda 2011 yılının sonlarında BDDK tarafından gerçekleştirilen kredilere yönelik düzenlemeler ve TCMB tarafından

uygulamaya konulan yeni para politikası, sektörün kredi artış hızının ılımlı bir seviyeye gelmesini sağlamıştır (BDDK, 2013:18).

2012 yılının sonlarında başlayan faiz koridorunun üst sınırının düşürülmesi yani merkez bankasının gecelik borç verme faizi ve borç alma faizi arasında ki farkın düşürülmesi ve kredi faizlerindeki düşüşler, hane halkı kredilerinde işletme kredilerine oranla daha hızlı bir büyüme seyrinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (BDDK, 2013:19). Ayrıca kredi derecelendirme kuruluşu Fitch'in Kasım 2012 de Türkiye'nin uzun vadeli para cinsinden kredi notunu 'BB' den 'BBB-'ye çıkarması ile yatırım yapılabilir seviyeye yükselmesi bu artışlar için önemli bir gelişim olmuştur. 2012 yılında artışı devam eden krediler 2013 yılının ilk yarısında da kendini göstermiştir. Ekonomideki olumlu gelişmelere ve TCMB'nın faiz indirimine karşılık, ülke kredi notunun ikinci bir derecelendirme kuruluşu olan Moody's tarafından Mayıs 2013'te 'Ba1' yabancı para cinsinden uzun vadeli kredi notunu bir basamak artırarak 'Baa3' yapması kredilerin artmasında etkili olmuştur.

Şekil 2.7'de ise Özel sektör-işletme ve hane halkı kredilerinde 2000-2013 yılları itibari ile meydana gelen yüzdesel değişimler yer almaktadır. Bu grafikten kredi türlerinde meydana gelen azalma ya da artışların bir önceki yıl itibari ile gösterdiği değişimi görmek mümkündür. Bir önceki yıl itibari ile değişimin en çok hane halkı ve işletme sektörlerinde olduğu görülmektedir. Kriz dönemlerinde meydana gelen değişimler ise daha belirgin olmaktadır.

Şekil 2.7. Özel Sektör-İşletme-Hane halkı kredilerinin yüzdesel değişimi (TCMB <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DIŞ BORÇLANMA VE BANKALARIN ULUSLARARASI BORÇLANMA ARAÇLARI

3.1. Dış Borçlanma Nedir?

Dış borçlanma ya da önceki adı ile dış yardım, geniş anlamda gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ülkelere ekonomik ve sosyal kalkınmalarını desteklemek amacı ile sağladıkları uzun vadeli sermaye akımları olarak değerlendirilmektedir. Dar anlamda belirtmek istendiğinde ise, piyasadaki cari faiz hadlerinden düşük seviyede verilen krediler olarak karşımıza çıkar (Akdağ, 2007:3)

1960'lı yıllara kadar devletten devlete verilen bu yardımlar geçerli iken, daha sonraları toplam sermaye transferleri içinde milletlerarası kuruluşlar ve konsorsiyum aracılığı ile sağlanan krediler artmıştır. Bu da dış yardım yerine dış borçlanma teriminin kullanılmasına sebep olmuştur (Akdağ, 2007:3).

Az gelişmiş ülkeler yurt içi tasarruflarının yeterli düzeyde olmaması, döviz gelirlerinin yetersizliği ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilmesi için gerekli yatırımların finansmanı konusunda yabancı kaynağa ihtiyaç duyarlar. Ülkeler arasında bu finansman akışı sağlanırken borç alan tarafın borç veren ülkeye ödediği bir karşılık veya bedel bulunmaktadır. Bu karşılık, transfer işlemi yapılmadan önce taraflar arasındaki alınan karşılığa istinaden ödenecek faiz oranını ve geri ödeme zamanını belirten anlaşma koşulları çerçevesinde yapılır (Kocaoğlu, 2005:4).

Dış borçlanma, uluslararası finansman ve dış finansman içinde önemli bir kalem olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkeler iktisadi büyümeyi hızlandırmak, uzun vade de gelirlerini aşan harcamaları finanse etmek, kısa vade de gelirlerini aşan harcamaları finanse etmek ve uzun vade de sermaye harcamalarını finanse etmek için borçlanma yoluna giderler. Bunu yanı sıra dış borçlanma Gelişmekte Olan Ülkelerin daha çok kamu sektörünü ilgilendiren bir yapıdır. Gelişmiş ülkelerde borçlanma yoluna gitmesine karşın, bu ülkelerin gelişmekte olan

ülkelere karşın sahip oldukları likit ve derin sermaye yapıları, kendilerini refinance edebilir durumda olmalarını sağlamaktadır.

Dış borçlanma ile ülkeler arasında ekonomik ve mali ilişkiler doğurur. Bir uluslararası sermaye hareketi olan dış borçlanma ile ülke ekonomisine kaynak transferini sağlar bu da kullanıldığında ülke ekonomisinin kaynaklarını artırır. Yapılan anapara ve faiz geri ödemeleri ise ekonomik açıdan kaynak aktarımını oluşturacağından ülke milli gelirini azaltan faktör olarak karşımıza çıkar.

Dış borçlanma, uluslararası finansmanın ve iç kaynaklarla yapılamayan yatırımların gerçekleştirilmesi, talebin azaldığı dönemlerde tüketimde meydana gelebilecek azalmaların önlenmesi, ödemeler dengesi açıklarının kapatılması ve risklerin dağıtılması gibi faydalar sağlamaktadır.

3.2. Dış Borçlanmanın Nedenleri

Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunları sosyal refahın arttırılabilmesi ve kalkınmanın sağlanabilmesidir. Ülkeler belirli bir büyüme hızına ulaşabilmek için yatırım yapmak zorundadırlar. Yatırımları gerçekleştirmek için ise bir kısmını kendi iç tasarruflarından karşılarken bir kısmını dış kaynaklardan temin ederek sağlamaktadırlar. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde üretim düzeyi ve verimlilik düşükken tüketim eğilimin yüksektir. Tüketim eğiliminin yüksek olmasının sebebi ile de milli gelirden meydana gelen artışların istenilen düzeye erişememesi ve bu düşük gelirlerden tasarruflara ayrılan payın gerekli olan yatırımları karşılayacak düzeyde olamaması sonucu yatırımlar yetersiz kalmaktadır. Buda ülkelerin dış borçlanma yolu ile finansman kaynağı oluşturmalarına sebep olur.

Devletler harcamalarını ve yatırımlarını finanse edebilmek için vergi toplama, para basma ya da borç kullanma gibi yollara başvururlar. Ancak para basılarak kaynak yaratılması enflasyon sorununu gündeme getirmektedir. Bu nedenle de ülkeler daha çok dönemsel olarak sağlanan vergi gelirleri ve borçlanma yoluna giderler. Ancak vergilerden sağlanan gelirlerde süreklilik arz etmediği için en sık kullanılan yöntem dış borçlanma olmaktadır.

Dış borçlanma ülkelerin yatırım projelerini faaliyete geçirmelerinde önemli bir fayda sağlamaktadır. Ülkeler sağladıkları dış borçlar ile faaliyet yılı içerisinde harcamalarını arttıracaklar buda ülkelerin yatırımlarının artmasına imkân yaratacaktır (Aysu, 2007:8)

Ülkelerin dış borçlanma ile yatırımları finanse ettikleri gibi artan savunma harcamalarının finansmanında da kaynak sağlamış olurlar. Ayrıca, ödemeler dengesi açıklarının giderilmesi, olağanüstü durumlarda (doğal afet, savaş vb.) doğacak harcamaların bütçe imkânları ile karşılanamaması, ödemeler dengesi açıklarının giderilmesi, ülkedeki sermaye piyasasının gelişmemiş olmasından dolayı iç borçlanmaya gidilememesi gibi sebeplerden dolayı dış borçlanma yoluna başvururlar.

3.3. Borçlanma Türleri

Dış borçlanma vadelerine, kaynaklarına ve finansman türlerine göre sınıflandırılırlar.

3.3.1. Vadelerine Göre Borçlanma

Dış borç alan ülkelerde borçlanma; kısa vadeli borçlanma, orta ve uzun vadeli borçlanma olarak gerçekleşir.

3.3.1.1. Kısa vadeli borçlanma

Kısa vadeli borçlanmada, borcun süresi bir yıl ve bir yıldan az olan borçlardır. Kısa vadeli borçlarda borcun miktarı sık sık değiştiğinden dolayı dalgalı borç olarak ta adlandırılmaktadır. Kısa vadeli borçlar para piyasalarından elde edilir. Bu borçlar uluslararası ticarete ödeme sorunlarının ortadan kaldırılması için kullanılır (Aysu, 2007:11)

3.3.1.2. Orta ve uzun vadeli borçlanma

Vadesi beş yıla kadar olan borçlar orta vadeli borçlanma; beş yıldan daha fazla olan borçlar ise uzun vadeli borçlanma olarak adlandırılır. Uzun vadeli borçlar genellikle ülkelerin kalkınmalarını finanse etmek için başvurdukları borçlanma şeklidir. Bu borçlar ile ülkeler planlamış oldukları sermaye artırımını sağlayan uzun vadeli yatırımların finansmanını sağlamış olurlar.

3.3.2. Kaynaklarına Göre Borçlanma

Dış borçlanmayı kaynaklarına göre sınıflandırırken; devletten devlete alınan borçlar, uluslararası mali kuruluşlardan sağlanan borçlar ve özel kaynaklardan alınan borçlar olarak sınıflandırmak mümkündür.

3.3.2.1. Devletten devlete borçlanma

Devletten devlete sağlanan borçlanmada, vadenin uzun olması, düşük faiz ve ön ödeme gibi koşullarının olmaması nedeniyle, genellikle hibe ve kalkınma yardımı şeklinde olmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1960'lı yıllara kadar daha çok görülen borçlanma şeklidir. Bu yıllardan sonra bu yolla sağlanan borçlar hibe ve yardım özelliğinden çıkmıştır. Bu dönemden sonra, verilen yardımlar krediye dönüşmüş ve çok uluslu kurumlar aracılığı ile verilmeye başlanmıştır. Bu nedenle bu borçlar geliştirmekte olan ülkelerde daha az seviyededir.

3.3.2.2. Uluslararası mali kuruluşlardan sağlanan borçlar

Değişen dünya koşulları ile birlikte zaman içerisinde ülkelerin de mali ve ekonomik yapılarında gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişimlerde ekonomik ve sosyal krizlerin boyutunu arttırmıştır. Bu durumda uluslararası ilişkilerin boyutunu arttırmış ve uluslararası mali kuruluşlar kurulmuştur. Böylece geliştirmekte olan ülkelerin finansmanı için yeni dış borç bulma imkânları oluşmuştur.

Bu kuruluşlar arasında Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Kalkınma ve İmar Bankası (IBRD), Uluslar arası Kalkınma Örgütü (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), İslam Kalkınma Bankası (IDB), Avrupa Yatırım Bankası (EIB), Avrupa Para Anlaşması (EMA) yer almaktadır (Aysu, 2007:12).

3.3.2.3. Dış mali piyasalardan borçlanma

Dış mali piyasalardan borçlanma da, bir ülkede bulunan özel bir bankadan başka bir ülkeye veya o ülkede bulunan özel kişi ya da kuruluşlara verilen ticari banka kredileri olarak karşımıza çıkar. Bu borçlanma, özellikle 1970'li yıllarda öne plana çıkmıştır. Borç almak isteyen ülkeler bu yöntemde bir ya da birkaç ülkenin sermaye piyasalarından ticari esaslar içerisinde borçlanırlar (Uluatam, 1999:445).

3.3.3. Finansman Türlerine Göre Borçlanma

Borçlanmanın diğer bir sınıflandırma türü finansman türlerine göre borçlandırmadır. Finansman türlerine göre borçlanma çeşitleri; kalkınma kredileri, askeri yardımlar ve teknik yardımlar olarak üçe ayrılmaktadır.

3.3.3.1. Kalkınma kredileri

Borç alan ülke, bu kredileri kalkınma finansmanı için kullanır. Kalkınma kredileri arasında:

- ✓ Proje ve Program Kredileri,
- ✓ Bağlı ve Serbest Krediler,
- ✓ Satıcı (ihracat) Kredileri,
- ✓ Borç Erteleme ve Röfinansman Kredileri yer almaktadır (Kocaoğlu, 2005:18).

Bu krediler arasında yer alan Proje Kredileri, belirli bir yatırımın gerçekleştirilmesi için kullanılır. Bu kredilerde borç alan ülke yatırım projesini krediyi verecek olan kuruma sunar ve uygun bulunan projeler için kredi verilir. Alınan kredi yalnız bu proje için kullanılır.

Proje kredilerinde yapılan anlaşmalar çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Bunlardan birincisinde; anlaşma krediyi veren ülke ile krediyi alan ülke hükümeti arasında imzalanır. Krediyi alan ülke aldığı krediyi, yatırım projesinde kullanmak üzere ülkede ki özel ve kamu kuruluşuna verir. Böylelikle krediyi kullanan kurum doğrudan doğruya kendi hükümetine sorumlu iken, krediyi alan hükümet krediyi veren ülke ya da uluslararası mali kuruluşlara sorumlu olmaktadır. Diğer bir şekilde ise; krediyi veren ülke hem kredi alan ülke hükümeti ile hem de krediyi kullanacak olan kurum ile ayrı ayrı anlaşma yapmaktadır. Ayrıca bunların dışında krediyi veren ülke, alacaklı ülke ve yatırımcı kurum arasında üçlü bir anlaşma da söz konusudur.

Program Kredileri ise; kalkınmanın sağlanması için ve ithalatın finansmanında belli bir projeye bağlı olmaksızın kullanılan kredilerdir. Bu krediler devletten devlete ikili finansman ilişkileri şeklinde olabileceği gibi uluslararası kuruluşlardan da sağlanmaktadır (Şarküneşi, 2010:12).

Program kredilerinde, alınan kredinin herhangi bir yatırımın alanında kullanımını zorunlu kılmamasından dolayı, bu krediyi alan ülkeler ekonomilerindeki tikanıklıkların giderilmesinde daha çabuk ve esnek davranabilmektedirler. Bu nedenle az gelişmiş ülkelerde program kredilerinin kullanımında sağladığı serbestlikten dolayı daha avantajlı olduğu söylenebilir.

Ayrıca kalkınma kredileri içinde Bağlı ve Serbet Krediler de bulunmaktadır. Bağlı Kredilerin özelliği; krediyi alan ülke kredi veren ülkede krediyi kullanmak zorundadır. Ancak bu krediyi kullanırken hangi malların satın alımında kullanacağına dair bir kısıt yoktur. Bu krediyi veren ülkeler, ödemeler dengesini istedikleri şekilde tutabilmekte, uluslararası prestijini arttırmakta ve kendi atıl sanayi

kollarını aktif olarak çalıştırabilmektedirler. Ancak krediyi veren ülkeye avantaj sağlarken kredi alan ülke de ise çeşitli zararlara sebep olabilmektedir. Çünkü gelişmekte olan ülkeler daha ucuz mal satın alabilmeleri mümkün iken daha pahalıya mal satın alabilecekler ve bu durumda da kullanılan kredilerin gerçek değerlerinde azalma ortaya çıkabilecektir.

Serbest Kredilerde ise; borçlu ülke aldığı krediyi borç veren ülkeye serbest döviz şeklinde ödemesi ve borçlu ülkenin aldığı krediyi istediği şekilde ve istediği yerde kullanması ile oluşan borçlanma şeklidir. Krediyi alan ülke, krediyi istediği şekilde kullanmakta serbesttir.

Kalkınma kredilerinin sınıflandırmasında yer alan diğer bir kredi ise Satıcı (ihracat) Kredileri'dir. Gelişmiş ülkeler tarafından mal hizmet satın alacak olan ülkelere firmalarca ve bu amaçla kurulan kuruluşlar tarafından sağlanan kredilerdir. Satıcı firmalar krediyi, kendilerine teminat veren bazı özel ve kamu mali kuruluşların denetimine vermektedir. Böylece verilen kredinin riskini bu kuruluşlar üstlenmekte, satıcı firmaya küçük bir risk düşmektedir. Genellikle ticari amaçlı kullanılan bu krediler, bazen ise sanayi yatırımlarının finansmanında kullanabilmektedirler. Bu şekilde olan kredilerde vadeler daha kısa ve faiz oranları daha yüksektir.

Borç Erteleme ve Röfinansman kredilerinde ise şekil yönünden fark olsa da çoğu kez aynı anlamda kullanılan kredilerdir. Vadesi sona eren bir borcun ödenmesinin ilk borç faizine kıyasla daha düşük bir faiz oranı karşılığında daha sonraki yıllara ertelenmesine borç ertelenmesi ve ya borç tecili denir. Buna karşın süresi dolan bir borcun ödenmesi ve aynı miktardaki kredinin yeniden açılması şeklindeki uygulamaya röfinansman kredisi denilmektedir (Kocaoğlu, 2005:23).

Borç ertelemelerinin yapılmasında en büyük etkenlerden birisi, borç alan ülkelerde ortaya çıkan ekonomik ve sosyal krizlerin etkisinin önlenmeye çalışılmasından dolayıdır. Borç ertelemelerinde, borçların anapara ve faiz ödemelerindeki güçlükler büyük ölçüde giderilmiş olmaktadır.

3.3.3.2. Teknik yardımlar

Teknik yardımlarda, gelişmekte olan ülkelerin teknik seviyelerini ve bilgi kapasitelerini arttırmak için yapılan yardımlar şeklindedir. Bu yardımlarda gelişmekte olan ülkelerin elemanlarına gelişmiş ülkeler tarafından sağlanan staj ve eğitim imkânları olarak karşımıza çıkar. Ayrıca destekleyici şeklinde olan bu yardımlar, kısa ve uzun vadeli olabilmektedir. Krediyi sağlayan ülke açısından prestij

yaratan bu durum zamanla, yardım sağlanan ülkede teknik yapının da yerleşmesine imkan sağlamaktadır.

3.3.3.3. Askeri yardımlar

Askeri yardımlar, çoğu kez ülkeler tarafından miktarı ve koşulları açıklanmayan anlaşmalar ile sağlanır. Bağış şeklinde olabilecekleri gibi uzun vadeli borçlanma olarak da karşımıza çıkar. Borcu alan ülke savunma harcamalarında kullanarak, askeri araç ve gereçlerinin teminini sağlamış olur.

3.4. Bankacılık Sektöründe Dış Borçlanma ve Türkiye

Bankacılık sektörünün en önemli işlevleri arasında, piyasaya fon temininde bulunması gelmektedir. Bankalar bu işlevlerini gerçekleştirirken öz kaynaklarından fon yaratabilecekleri gibi, yabancı kaynakları ile de fon teminini sağlarlar.

Özellikle 1980 sonrası liberalizasyon süreci ile birlikte bankacılık sektöründe uluslararası piyasalardan borçlanma gelişim göstermiştir. 2000'li yıllardan sonra sektörde meydana gelen olumlu gelişmeler de borçlanma araçlarının kullanımını daha da arttırmıştır.

3.4.1. Bankaların Uluslararası Borçlanma Araçları

Bankaların uluslararası piyasalardan borçlanma araçlarının başında sendikasyon kredileri gelmektedir. Bu kredilere alternatif olarak ayrıca, sermaye piyasası araçlarından hisse senedi ve tahvil ihracı, para piyasası araçlarından ise finansman bonusu ile kredi piyasası araçlarından seküritizasyon ve ikili kredilerden yararlanmaktadırlar.

3.4.1.1. Sendikasyon kredileri

Bankaların uluslararası kredi piyasalarından elde ettikleri fon kaynaklarından birisi de Sendikasyon kredileridir. Mali sistem içerisinde sendikasyon kredilerinin rolü giderek artmaktadır. Sendikasyon bir grup bankanın tek bir bankaya birleşerek borç verme işlemidir (Simons, 1993:45). Sendikasyon kredileri lider bir banka önderliğinde, iki ya da daha çok bankanın bir konsorsiyum oluşturarak bir şirkete, bankaya ya da ülkeye kullandığı yüksek tutarlı kredilerdir. Sendikasyon kredilerinde bir borçlanıcı ve borç verem taraf vardır. Burada ki fark, borçlanılan tutar tek bir bankanın bilançosunun alamayacağı kadar yüksek bir rakam olduğu için, her zaman birden fazla borç veren vardır (Çalışkan, 2010:9).

Sendikasyon kredilerinde birden fazla banka bir araya gelip, borçlu tarafın finansmanını destekledikleri için, ortaya çıkabilecek riski de bütün bankalar üstlenmektedir. Buda hem risklerini hem de ortaya çıkan kredi maliyetlerini minimize etmelerini sağlamaktadır. Sendikasyon kredilerinde vade yapısı 1 ile 10 yıl arasında değişmektedir. Vadenin başlaması kredi sözleşmesinin imzalanması ile başlar. Ama genelde vade yapısı orta ve uzun vadeli olarak gerçekleşmektedir. Daha çok finansal olarak yüksek tutarlarla kullanılmaktadır. Sendikasyon kredilerinde tarafların isteğine bağlı olarak değiştirilebilme özelliği bulunmaktadır. Bu yüzden sendikasyon kredilerinin piyasadaki sürekliliği de daha fazla olmaktadır.

Sendikasyon kredilerinde ana maliyet kalemini oluşturan faiz oranları vade boyunca sabit ve değişken olarak belirlenmektedir. Ancak genelde uygulama aşamasında artan maliyetlerden korunmak için değişken faiz oranları kullanılmaktadır. Değişken faiz oranlı kredilerde faiz oranı; LIBOR Amerika'da büyük bankaların kredi değeri yüksek müşterilerine uyguladığı faiz oranı Prima Rate ve Japon piyasasında kullanılan JLPT Rate gibi oranlara ilaveten ek bir faizin eklenmesi ile bulunmaktadır (Taşkın, 2007:22). Sendikasyon kredilerinde oluşan maliyetler belirtilen faiz oranlarının yanı sıra ücretlerden oluşmaktadır. Bu ücretler sendikasyona katılan bankalar arasında paylaştırılmaktadır. Bu ücretler kendi içinde ön ücret ve dönemsel ücret olarak belirlenmektedir. Ön ücretler sendikasyona katılan bankalar arasında paylaşılmaktadır. Bu paylaşım sırasında sendikasyonda lider bankanın alacağı ücret daha fazla olmaktadır. Dönemsel ücretlerde ise taahhüt ücreti ve ajanlık ücreti söz konusu olmaktadır. Kredinin kullanılmayan miktarı belli yüzde olarak kreditörlere ödenmektedir. Ajanlık ücretinde ise sendikasyon faaliyeti sırasında organizasyon ve iletişim konularında gösterilen çabaya bağlı olarak ödenmektedir.

Sendikasyon kredileri borçlanıcı ve borç veren bankalara bazı avantaj ve dezavantajlar da sağlamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde borçlanıcı bankalar için esnek yapıda olması önemli bir avantajdır. Bu esneklik borçlanıcı banka açısından para giriş ve geri ödemeleri ile para biriminin borçlanıcı bankanın ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirilmesidir. Sendikasyonu kullanan bankaların bu krediyi alırken belli bir alanda kullanma zorunluluğunun olmaması da borçlanıcılar açısından önemli bir avantajdır. Böylece borçlanıcı banka ihtiyacı olan alanda bu kaynağı kullanabilecektir. Sendikasyon piyasasının en önemli avantajlarından

biriside bu piyasaların likiditesinin yüksek olmasıdır. Her ne kadar likidite seviyesi uluslararası konjoktüre bağılı olarak değişse de sermaye piyasalarından daha güvenli olduğu bilinmektedir.

Sendikasyon kredileri yüksek likidite sağlamasına karşılık, borçlanıcılar açısından da maliyet avantajı sağlayan etkin bir finansman aracıdır. Bunun yanı sıra sendikasyon kredisi alan borçlanıcı bankanın sektördeki itibarı açısından da önemlidir. Eğer borçlanıcı banka yüksek miktarda bir krediyi güçlü bankalar grubundan almışsa, bu borçlanıcı bankanın da riskinin olmadığı ve ticari itibarının olduğunu göstermektedir.

Borç veren taraflar ise bu kredi karşılığında aldıkları faiz yanında komisyon geliri de sağlamaktadırlar. Ayrıca kredinin bir çok bankanın ortak olduğu bir konsorsiyum tarafından verilmesi sendikasyon kredisinin de riskini azalmaktadır.

Sendikasyon kredilerinin her iki taraf açısından sağladığı en önemli avantajlardan birisi de süre açısından verimlilik sağlamasıdır. Bu krediler 6-8 hafta arasında yapılan başvuru ve değerlendirmeler ile sonuçlanmaktadır. Bu da kısa süre içerisinde nakit ihtiyacı olan bankaların ihtiyacının karşılanmasını sağlamaktadır.

Sendikasyon kredilerinin Türkiye açısından değerlendirmeye alınması 1970 li yıllarda başlayan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. 1975 yılında BOTAŐ'ın 5 yıl vadeli olarak almış olduğu 150 milyon USD'lik sendikasyon kredisi ilk belirgin borçlanma olarak gösterilebilir (Yıldırım, 2005:55).

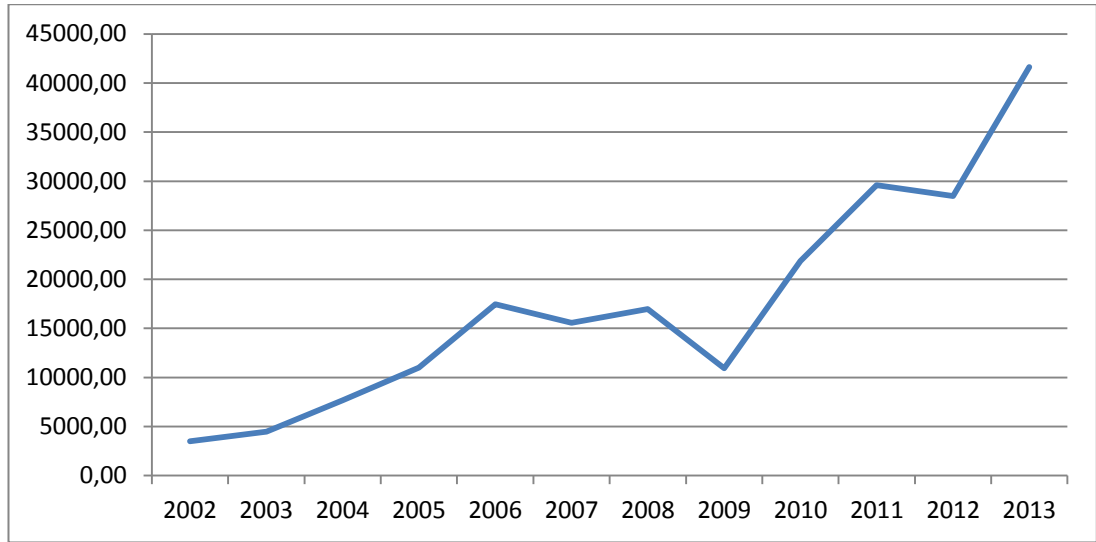
1980 sonrası sermaye hareketlerindeki serbestleşme süreci ile Türkiye uluslararası piyasalarda aktif olarak rol almaya başlamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren bankaların, kamu kurum ve kuruluşların ve özel kurumların dış fon ihtiyaç kaynağı olan sendikasyona başvuruları artış göstermiştir. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri kreditorlerin Türkiye piyasalarına olan güvenini sarsmış ve kredi miktarlarında azalmalar yaşanmaya başlamıştır. 2002 yılına gelindiğinde kreditorlerin Türkiye piyasalarına olan güvensizliğinin devam etmesi sendikasyonlarda gözle görülür artışlara neden olmamıştır. Ayrıca piyasa içerisinde uygulanan faiz oranlarının sendikasyon kredi faiz oranlarının belirlendiği Libor faiz seviyesinden düşük olması da, yurt içindeki bankaların sendikasyon yerine diğer finansman kaynaklarına yönelmelerine sebep olmuştur.

2002 yılından sonra piyasalarda yaşanan olumlu gelişmeler bankaların yeniden güvenilirliğini arttırdı. Bu sayede sendikasyon ile borçlanmada da artışlar

yaşanmaya devam etti. Şekil 3.1’de görüldüğü gibi sendikasyon kredilerindeki artışlar 2002-2013 yılları arasında bazı dönemler azalma gösterse de önceki yıllara oranla artış seyri izleyerek devam etmiştir.

2009 yılına baktığımız zaman küresel krizin olumsuz etkilerinin sendikasyon kredilerindeki azalmayı da etkilediği görülmektedir. Uluslararası piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmeler, bankaların borçlanması da zorlaştırmıştır. Bu olumsuz durum 2009 sonuna kadar devam etmiştir.

2010 yılı sonlarına doğru bankacılık sektörü küresel krizin etkisinden sıyrılmış ve sendikasyonlar da artış devam etmiştir. Şekil 3.1’de bu durum net bir şekilde görülebilmektedir.

Şekil 3.1. 2002-2013 yılları arası Sendikasyon Kredileri (Milyon TL)
(BDDK <http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/>)

3.4.1.2. Seküritizasyon kredileri

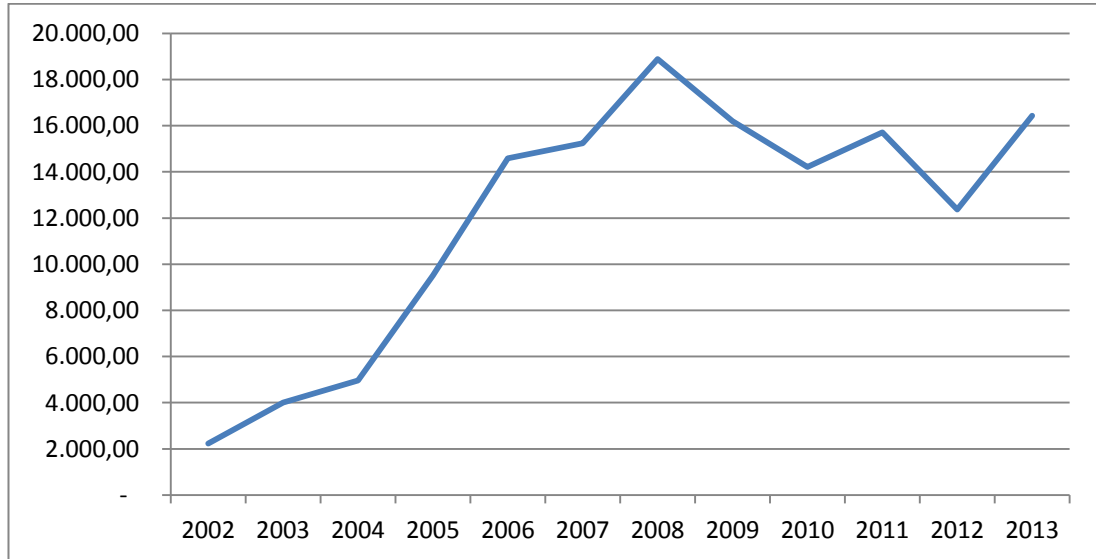
Bankaların uluslararası borçlanma araçlarından biriside seküritizasyon kredileridir. Bu kredileri Sendikasyon kredilerinden ayıran temel fark, krediyi talep eden kurumdan kredi karşılığında maddi bir teminat alınmasıdır. Bu alacaklarının katılımcı bankalar lehine temlik edilmesi suretiyle gerçekleşmektedir (Duran, 2007:41).

Seküritizasyonu kredisi sağlamak isteyen kuruluşların bir derecelendirme kuruluşunun kontrolünden geçmesi gerekmektedir. Derecelendirme kuruluşları başvuruda bulunan kurumların ülke şartlarını, geçmişte sahip oldukları performansı ve gelecekteki muhtemel nakit akışlarına göre değerlendirmeye tabi tutar. Kuruluşun

derecelendirilmesi tamamlandıktan sonra bu sonuca göre yurtdışındaki aracı banka ya da kurumlar talep edinilen krediye aracı olmayı kabul ya da reddettiklerini belirtirler. Aracı kurum tarafından tüm belgeler hazırlandıktan sonra ilgili kuruma krediyi sağlayacak olan banka ya da kuruluşlar tarafından kredi tesisi gerçekleşmiş olur.

Şekil 3.2’de Türkiye’de bankacılık sektöründe kullanılmış olan seküritizasyon kredilerinin 2002-2013 yılları itibari ile durumu gösterilmektedir. Şubat ve Kasım krizlerinden sonra Türkiye’de ki yeniden yapılandırma süreci ile birlikte finansal piyasalardaki iyileşme etkisini göstermiştir. Ayrıca seküritizasyon kredilerinde uzun vade yapıları kredileri cazip hale getirmektedir. 2002-2008 yılları arasında kredilerde artışlar meydana gelmiştir. 2009 yılında ise kredilerin azalmasında yaşanan küresel krizin etkileri olduğu açıktır. 2009 yılından sonra ise seküritizasyon kredilerinde artış ve azalışlar yıllar itibari ile değişmektedir.

2010 yılında küresel krizin etkisinin yavaş yavaş uluslararası piyasalarda azalması yeniden sağlanan kredi miktarını arttırmıştır. 2012 yılının sonunda sektörde seküritizasyon kredilerinde meydana gelen azalışın ise yurtdışına ihraç edilen menkul değerler ile ikame edildiği düşünülmektedir (BDDK, 2013:46).

Şekil 3.2. 2002-2013 yılları arası Seküritizasyon Kredileri (Milyon TL)
(BDDK <http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/>)

3.4.1.3. Tahvil ihracı

Bankaların finansman ihtiyaçlarını karşılamak için başvurdukları sermaye piyasası araçlarından birisi de tahvil ihracıdır. Tahvil, anapara ve belirli bir faiz oranı karşılığında borç para verildiğini gösteren bir menkul kıymettir.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun yapmış olduğu düzenlemeler doğrultusunda, T.C. Merkez Bankası ile Borsa'da faaliyette bulunan diğer bankalar ve aracı kurumlar tahvil ve bono piyasasında faaliyet gösterebilmektedirler (Gürtuna, 2005:44). Tahvil ihracı bankalar için uzun vadeli, derecelendirmeyi gerekli kılan, esnekliği düşük, maliyeti daha önce belirttiğimiz sendikasyon kredilerine göre daha yüksek bir finansman aracıdır.

Bir bankanın tahvil ihracı finansman ihtiyacını karşılamasının yanı sıra bazı risklerde yüklemektedir. Eğer bankalar uzun vadede gerçekleştirecekleri tahvil ihracı işlemleri ile kısa vadeli mevduat işlemleri arasındaki dengeyi sağlayamazlar ise bu durum kendini bir kriz olarak gösterebilmektedir. Bu nedenle ülkemizde de bankalar tahvil ihracı yolu ile borçlanma diğer borçlanma araçlarına göre pek yaygın değildir.

Tablo 3.1'de ülkemizde 2011-2013 yılları arası yurt içi bankalar tarafından ihraç edilen tahvil miktarları gösterilmektedir. Tabloda 2000-2011 yıllarına ait verilerin yer almamasının nedeni bu yıllar arasında ihraç edilen tahvil uygulaması bulunmamasıdır. Buradan da bu borçlanma aracının ülkemizde pek tercih edilmeyen bir yol olduğu anlaşılmaktadır. Tahvil ihracında bulunan bankaların ise mevduat bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları olduğu görülmektedir.

Tablo 3.1 Yurt İçi Bankalarca İhraç Edilen Tahviller (Milyon TL) (BDDK <http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/>)

YIL	Mevduat Bankası	Katılım Bankası	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
2011	566,95	-	41,84
2012	1.146,74	-	81,15
2013	2.672,18	-	142,11

3.4.1.4. Finansman bonusu ihracı (commercial paper)

Bankaların bir diğer yurt dışı borçlanma araçlarından birisi de finansman bonusudur. Finansman Bonusu(Commercial Paper), kısa vadeli finansman elde etmek için ticari bankalar, banka dışı mali kurumlar ve mali olmayan şirketler tarafından kullanılan ticari kağıt olarak tanımlanmaktadır (Adrian vd., 2010:3). Kısa vadeli olması nedeni ile borçlanıcılar tarafından alternatif borçlanma araçları olarak kullanılmaktadır.

Tablo 3.2’de ülkemizde 2010-2013 yılları itibari ile Mevduat Bankaları, Katılım Bankaları ve Kalkınma ve Yatırım Bankalarına ait finansman bonosu ihraç rakamları gösterilmektedir. Bu tabloda da 2000-2010 yılına ait veriler, bu yıllarda finansman bonosunun borçlanma aracı olarak tercih edilmemesidir.

Tablo 3.2. Finansman Bonosu (Milyon TL) (BDDK <http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/>)

YIL	Mevduat Bankası	Katılım Bankası	Kalkınma ve Yatırım Bankası
2010	18,9	-	-
2011	0,01	-	-
2012	0,02	-	4,41
2013	0,18	-	1,5

3.4.1.5. İkili krediler

Finansman ihtiyacının sağlanmasına yönelik borçlanma araçlarından birisidir. İkili krediler, karşı tarafta konsorsiyum şeklinde değil de yalnız bir borçlanıcı tarafından oluşan finansman çeşididir. Alım süreci bakımından hızlı olmasına karşın, finanse edilecek tutar küçük miktardaki ihtiyaçlara yönelik olmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN AMACI VE KONU İLE İLGİLİ LİTERATÜR İNCELEMELERİ

4.1. Çalışmanın Amacı

Bankalar finansal sisteme fon sağlayan, aracılık hizmetlerinde bulunan, bireylerin finansal taleplerine karşılık veren ve finans sektörü içerisinde her geçen gün artan rolü ile birçok çalışmada araştırma konusu olmuştur. Sektörün, finans sistemi içerisinde fon sağlama özelliği ile sistemin temel kaynak sağlayıcısı durumunda olduğu açıktır.

Ülkemizde bankacılık sektörü 2000’li yıllardan itibaren gelişme göstermiştir. Bu gelişmeye bağlı olarak uluslararası piyasalardaki güvenilirliği artmış ve birçok yabancı kuruluş tarafından tercih edilebilir bir seviyeye ulaşmıştır. 1980’den sonra 2000 yılına kadar sistemin sahip olduğu mali alt yapı yetersizliği, ülke de hâkim olan makroekonomik istikrarsızlıklar sistemin etkin işleyememesine neden olmuş ve sektör uluslararası konjonktüre ayak uyduramamıştır. Bu durumda bankalar temel işlevleri olan fon sağlama özelliğini de etkin bir şekilde yerine getirememiştir. Yaşanan 2001 ve 2002 krizleri de bunu açıkça göstermiştir. Bankacılık sektörü bu krizlerden sonra yoğun bir yapılanma sürecine girmiş ve 2003 yılından itibaren yapılanma çalışmaları ile birlikte olumlu sonuçlar vermeye başlamıştır. Son yıllarda uluslararası piyasalarda bankacılık sektörüne yönelik güven ve itibarın artması, bankaların da bu alanda daha fazla rol almalarını sağlamıştır.

Bankacılık sektörü, bu gelişim ve yapılanma çalışmaları ile fon sağlama işlevini daha etkin bir durumda yerine getirir olmuştur. Bankalar bu işlevini gerçekleştirirken bazen sahip olduğu kaynaklar yetersiz kalmakta ve bunun için uluslararası piyasalardan kaynak ihtiyacını karşılama yoluna gitmektedir. Bankalar bu yolla borçlanmaya başvurmakta ve bunu da ülke içerisinde birçok alanda kullanmaktadırlar. Bu çalışma ülkemizde bankacılık sektörünün önemini anlatmıştır.

Sektörün yıllar itibari ile yaşadığı değişimleri göstermiştir. Asıl amaç bankaların temel görevi olan fon sağlama özelliğini gerçekleştirirken bunu ne ölçüde ve ne şekilde sağladığını kavrayabilmektir. Ayrıca bankalar fon sağlama özelliklerini kredi kanalı ile gerçekleştirmektedirler. Ülkemizde de sektörde kullanılan kredilerin aktifler içerisinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Kullanılan kredilerin miktarı özellikle bankacılık sektöründeki yapılanmalar ile paralel olarak artış göstermektedir.

Bankaların yurt dışından sağladıkları kaynakların her geçen gün arttığı ve bu kaynakların sektörün fon kaynağını oluşturmasında önemli olduğunu belirtmek yanlış olmamaktadır.

Yapılan bu çalışma ile de bankaların yurt dışından sağlamış oldukları bu kaynakların yurt içinde kullanılan kredilere ne ölçüde yansıdığını bulmaktır. Yurt dışı borçlanması arttıkça bankalarında yurt içi kredilerinin de arttığını belirtmektir. Yapılan çalışmada ikisi arasında pozitif açıklanabilir bir ilişkinin varlığının ortaya çıkmasıdır. Bu konuda daha önce yapılan çalışmalar mevcuttur. Ancak çalışmalar doğrudan bankaların yurt dışından borçlanmasının ne kadar yurt içi kredilerini etkilediğini bulmaya yönelik değildir. Çalışmalarda daha çok dış kaynaklar ve bu kaynakların çeşitlerine yönelik bilgiler verilmekte, ülke içerisinde bankacılık sektörünün genel yapısı ve işleyişi ile ilgili çalışmalara değinilmektedir.

4.2. Literatür İncelemesi

Mali sistem içerisinde bulunan en önemli sektörlerden birisi de bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörünün tarihinin ticaretin başlaması ile ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ülkemizde bankacılık sektörü Osmanlıdan başlamak ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti tarihinde de gelişerek devam etmiş ve günümüze kadar gelişen ve büyüyen bir sektör olarak finans sistemi içerisinde yerini almıştır. Sektörün işlevleri gereği ekonomiye fon sağlama, kaynak tahsisi, hizmet verme gibi özellikleri ekonominin de gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Bu zamana kadar yapılan birçok çalışma da bankacılık sektörünün hacmi, ekonomide ki yeri, sistemin gösterdiği gelişmeler ve bankaların işlevlerini yerine getirmesinin incelenmesine yönelik araştırmalar yer almıştır. Yapılan çalışmalarda Türkiye’de bankacılık sektörünün gelişimi de önemli bir araştırma konusu olmuştur. Ayrıca bankaların önemli işlevlerinden olan kredi sağlama fonksiyonu ve bu kredilerin yapısına yönelik çalışmalar da mevcuttur.

Şarküneşi (2007), yapmış olduğu çalışmada Türkiye’de yabancı sermaye hareketleri ve bankacılık sektörüne yansımalarını incelemiştir. Bankacılık sektörüne ait yansımaları incelerken 1990-2007 yıllarına ait yabancı sermaye yatırımları, portföy yatırımları, bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü, bankacılık sektörünün kullandığı kredi miktarları, mevduatlar, özkaynaklar ve menkul değerlere ait verileri kullanmıştır. Yöntem olarak VAR nedenselliğe dayalı ekonomik çözümleme yöntemini kullanmıştır. Sonuçların anlamlı olması 1990-2007 yılları arasında yabancı sermaye hareketlerinin bankacılık sektörü bilanço büyüklükleri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca elde edilen sonuçlarla, bankacılık sektörünün yurt dışından kullandığı krediler ile hem aktif büyüklüklerini arttırdığı hem de bu kredileri ülke içerisinde fon ihtiyacını sağlamada etkili rol oynadığı açıklanmıştır.

Gürtuna (2005), yaptığı çalışmada bankacılık sektörünün Türkiye’de ki gelişimini ve reel sektör üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bankacılık sektörünün cumhuriyet döneminden başlayarak gösterdiği değişimleri, sektörün sistem içerisindeki yapısını, genel işlevlerini ve reel kesim üzerindeki etkisini ayrıntılı biçimde ele almıştır. Çalışmada, Türkiye’de bankacılık sektörünün 2000’li yıllardan sonra köklü değişimler yaşadığını belirtmiştir. 1980 den sonra yaşanan liberalleşme hareketleri 1990’lara kadar reel kesim üzerinde büyüme etkisi yaratsa da, 1993 ‘ten sonra kronikleşen enflasyon olgusu, ülke içindeki kurda yaşanan değişmelerin etkilerinin bankacılık sektörünün zayıf olan yapısını ortaya çıkarttığı vurgulanmıştır. Bu durum karşısında da bankaların en önemli işlevlerinden olan kredi verme yerine getirilememiştir. Bu durumun reel sektörü etkilediği belirtilmiştir. Çünkü bankaların kredi verme hacimlerini daralttığı, reel kesiminde kaynak kullanımında sıkıntı yaşandığı belirtilmiştir. Böylece bankaların reel kesim üzerinde önemli bir etkisi olduğu vurgulanmıştır.

Başar (1996), sendikasyon kredilerini ve Türkiye’de bu kredileri kullanan bankaları belirten bir çalışma ortaya koymuştur. Yapmış olduğu bu çalışmada veri toplama yöntemini kullanmıştır. Sendikasyon kredilerinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki mevcut durumu ve bankaların uyguladığı politikaları incelemeye yönelik yaptığı çalışmada kamu ve özel bankaları kullanarak anket çalışmasını gerçekleştirmiştir. Yapılan anket çalışmasına belirlenen bankalardan yalnızca 14 tanesinin cevap verdiği ayrıca belirtilmiştir. 1993-1995 yılları itibari ile sendikasyon kredilerinde yalnızca 1994 yılında önceki yıla oranla düşüş yaşandığı bu durumda

1994 yılındaki kriz ile ilgili olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra Sendikasyon kredilerinin kullanımında ne gibi yaklaşımlar izlendiği, bu kredileri sağlarken bankaların sağladıkları fırsat ve avantajlar belirtilmiştir. Ayrıca bu kredilerin dış ticaretin finansmanında, proje kredilerinin kullanımında ve ödemeler bilançosu açıklarının finansmanında kullanıldığı anlatılmıştır. Ayrıca sağlanan bu kredilerin ülke içerisinde fon sağlamada kullanıldığı, bankalar tarafından ticari, tüketici ve ihracat kredileri olarak kullanıldığı da açıklanmıştır.

Akın (2010), çalışmasında bankacılık sektörünü uluslararası boyutta almış ve bankaların kullandıkları ticari kredilerin firmalar açısından önemi üzerinde durmuştur. Firmaların en önemli sorununun finansman sağlamak olduğu, ancak bankaların Basel II uygulamaları kapsamında ile finansman sorunlarını daha etkin biçimde giderebilecekleri belirtilmektedir. Ayrıca bunu için firmaların mali tablolarının güçlü olması gerektiği, finansal ve teknolojik açıdan yatırımlar yapılarak güvenilirliklerinin artırılması gerekliliği vurgulanmıştır.

Çalışkan (2010), bankaların önemli bir fon kaynağı olan sendikasyon kredilerine yönelik yapmış olduğu çalışmada, sendikasyon kredilerinin Türkiye açısından önemi ve kullanılabilirliğinin 2000-2006 yılları kapsamında incelemiştir. Bu kredilerin 2000 yılından sonra artış gösterdiği belirtilmektedir. Her ne kadar kriz dönemlerinde yaşanan güvensizlik ortamı kredilerin miktarını bazı yıllarda düşürse de araştırması yapılan dönemde artışın olduğu belirtilmiştir. Bu kredilerin bir önemli tarafı da bankaların aldığı sendikasyon kredilerinin cari açık ve tasarruf açığının kapatılmasında ilişkili olduklarının saptanmasıdır. Sendikasyon kredilerinin özel sektör yatırımları üzerinde incelenen dönemde ilişkili olduğu belirtilmektedir. Ancak belirtilen dönemler içerisinde (2000-2006) karşılaşılan bir olumsuzluk durumu da bu kredilerin vadelerinin ülkemizde dünya ortalamalarına göre düşük kalmış olmasıdır.

Yıldırım (2005), tezinde bankaların önemli bir fon kaynağı olan sendikasyon kredileri ve bu kredilerin ülkenin orta vadeli finansman ihtiyacını karşılamadaki etkinliği üzerinde durmuştur. Sendikasyon kredilerinin maliyet açısından düşük maliyet imkânı sağladığı, fon ihtiyacı olanlara ise daha yüksek kredilere ulaşılabilme imkânı verdiği belirtilmiştir. Bankaların finans kaynağını kullanması ve kredi olarak yansıtması, verilen bu kredilerle ekonominin de büyüme eğiliminde olduğu yapılan araştırma sonucunda görülmüştür.

Desterci (2009), yapmış olduğu çalışmada Türk bankacılık sistemi açısından krediler üzerinde durmuştur. Ayrıca kredilerin değerlendirilmesinde

kullanılan mali yöntemlere de değinilmiştir. Firmaların büyümek, karlılıklarını arttırmak, yeni yatırımlara fon sağlamak amacıyla kredi talebinde bulunur bu durum karşısında banka da en önemli işlevlerinden biri olan kredi verme fonksiyonunu yerine getirdiği vurgulanmıştır. Ancak bankaların kredi verme sürecini iyi değerlendirmeleri gerektiği de belirtilmiştir. Çünkü işletmelerin, fonları etkin kullanmalarının onların başarısını gösterdiğini, bankalarda ise bu durumun kredilerle anlaşılabileceğini belirtmiştir. Uzun vadede kredi geri dönüşlerinin başarısının da bankanın kendi başarısını gösterdiği belirtilmiştir.

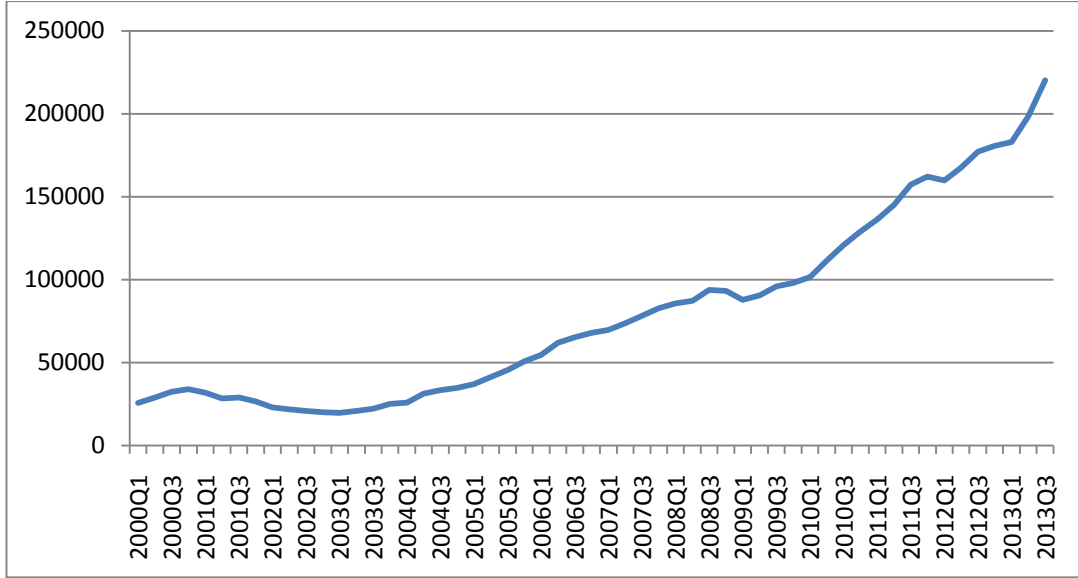
BEŞİNCİ BÖLÜM

VERİ VE ANALİZ

5.1. Veri

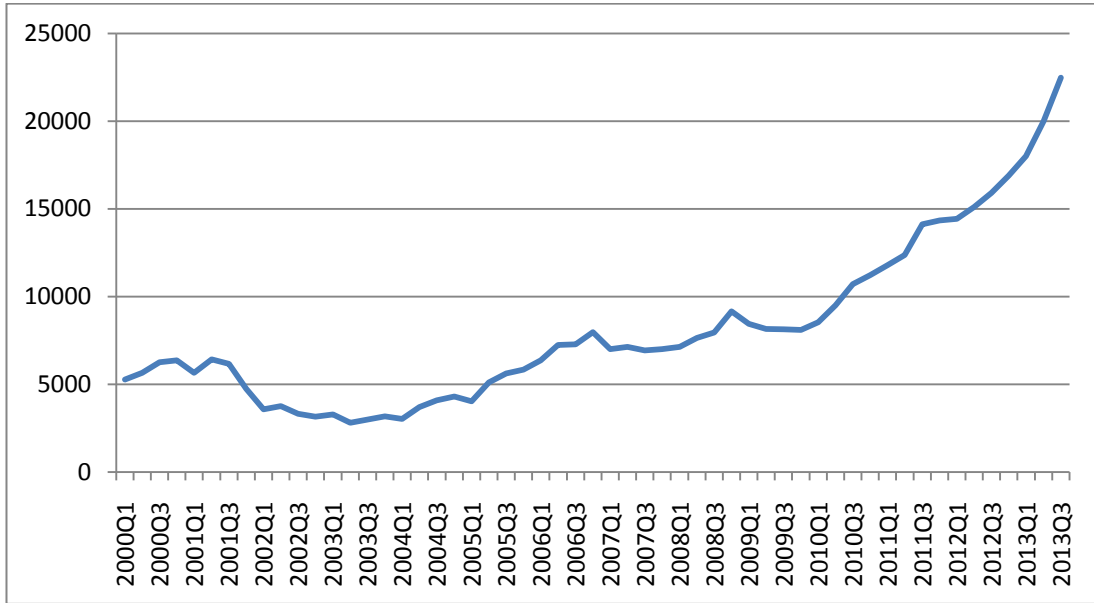
Bu çalışmanın analiz kısmında bankacılık sektörünün yurt dışından sağladığı kaynaklar ve bunların ülke içerisinde krediler üzerindeki etkisi uygulanan ekonometrik yöntemler ile araştırılmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma da kullanılan veriler Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCMB) Elektronik Veri Dağıtım Sistemi tabanından (EVDS), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) İstatistik Aylık Raporlar verilerinden ve Bank for International Settlements'tan (BIS) alınmıştır. Alınan bu veriler 2000-2013 yıllarına ait üçer aylık verilerdir. Bu veriler gayri safi yurt içi hasıla (GSYH), yurt içi kredi hacmi, bankaların yurt dışından sağladıkları borçlanma verileridir. Ayrıca kullanılan nominal veriler, GSMH deflatörü kullanılarak reel hale dönüştürülmüştür. Verilere ait ekonometrik analizlerde ise Eviews7.0 programından faydalanılmıştır. Ayrıca kullanılan verilerin analizlerde daha sağlıklı sonuçlar verebilmesi için doğal logaritmik dönüşümleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Augmented Dickey-Fuller (ADF), Philips-Perron (PP), Kwiatkowski-Philips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testleri yapılmış, Granger nedensellik testi ile değişkenler arasındaki ilişkinin etkileşim yönü tespit edilmeye çalışılmış ve yabancı banka kredisinin yurt içi krediye etkisini incelemek için Vektör Otoregressif modeli (VAR) kullanılmıştır. Bu etkileşim etki tepki analizleri ile incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca değişkenlerin birbirleri üzerindeki etkinin derecesi içinde varyans ayrıştırması test edilmiştir.

Aşağıdaki grafikler veri setinde kullanılan verilere ait reel değerler ile oluşturulmuştur. Grafiklerde veri analizinde kullanılan değişkenlerde yıllar itibari ile meydana gelen değişimler gösterilmiştir. Şekil 5.1'de bankacılık sektöründe yurt içi kredi hacminde 2000-2013 yılları arasında meydana gelen değişiklikler yer almaktadır. Şekilden de anlaşılacağı gibi yurt içi kredi hacminin genel itibari ile artan bir seyir izlediği görülmektedir.

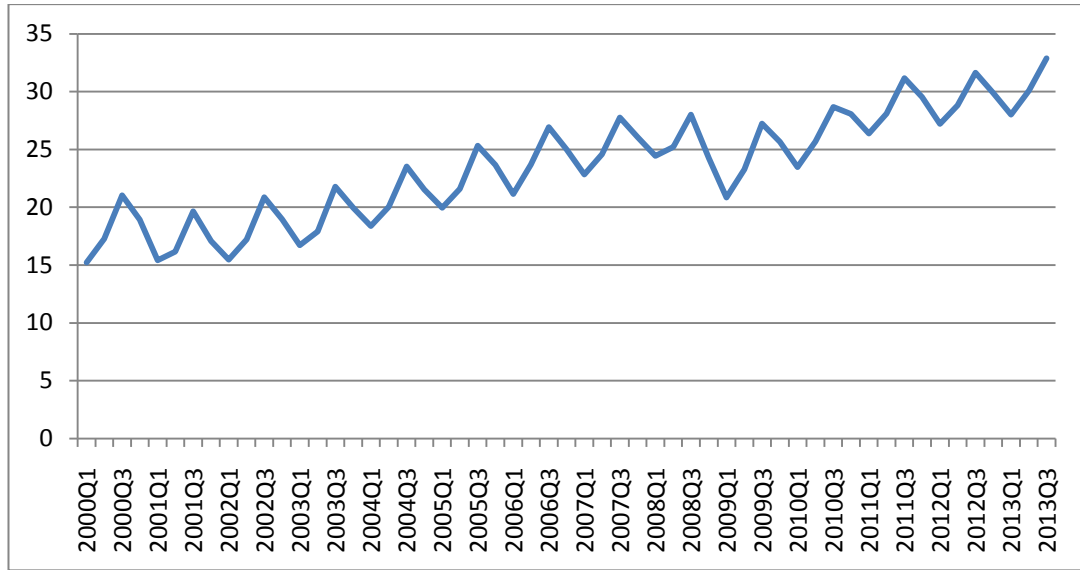
Şekil 5.1. Bankacılık Sektörü Yurt İçi Kredi Hacmi (Milyon TL) (TCMB)

Şekil 5.2’de ise bankaların 2000-2013 yılları arasında yurt dışından sağladıkları borçlanma miktarları gösterilmiştir. Bu yıllar arasında bankacılık sektöründe borçlanma miktarlarında artış olduğu açıkça görülmektedir.

Şekil 5.2. Bankacılık Sektörü Yurt Dışı Borçlanma (BIS) (Milyon TL)

Şekil 5.3’te ise GSYH’de meydana değişmeler yer almaktadır. GSYH’de meydana gelen en önemli değişikliğin 2008 yılında yaşanan ve etkisini 2009 yılının son çeyreğine kadar kendini hissettiren küresel krizin etkisi olduğu açıktır.

Şekil 5.3. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (TCMB) (Milyon TL)

5.2. Yöntem

Çalışmada kullanılacak yöntem VAR modelidir. VAR modeli zaman serisi modelleri içerisinde son dönemlerde en çok kullanılan yöntemlerden birisidir. Bu modelde seçilen bütün değişkenler birlikte ele alınır ve bir sistem bütünü içerisinde incelenir. Kesin bir biçimde içsel ve dışsal değişken ayrımı söz konusu değildir (Özgen ve Güloğlu, 2004:4). Uygulamada amaç bankaların yurt dışından sağladıkları kredilerin ülke içerisinde kullandırdıkları krediler üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Etki tepki analizleri ile ilişki incelenecektir. VAR analizi yapılmadan önce kullanılan seriler zaman serileri olduğu için birim kök testi uygulaması yapılacaktır. Ayrıca granger nedensellik testi uygulanarak değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ile ilgili bilgi edinilmesi sağlatılacaktır.

5.2.1. Birim Kök Uygulaması

Çalışmada kullanılan seriler zaman serileridir. Zaman serileri, değişkenlerin haftalık, aylık, yıllık gibi veriler olarak alınmasını ifade eder. Zaman serilerine dayalı ekonometrik çalışmalar yapılırken, yapılması gereken ilk işlem serilerin durağan olup olmadıklarının incelenmesidir. Durağanlık tespitinde en çok kullanılan yöntemlerden biriside ADF (Augmented Dickey-Fuller) birim kök testidir.

Durağanlık genel bir tanımlama ile sabit ortalama, sabit varyans ve seriye ait iki değer arasındaki kovaryansın incelenen zamana değil, yalnızca iki zaman değeri arasındaki farka bağlı olması şeklinde ifade edilir (Berber ve Artan, 2004:19).

Gujarati (2005:718) ADF birim kök testini şu şekilde modellemiştir.

$$Y_t = \rho Y_{t-1} + u_t \quad [5.1]$$

Bu modelde Y değişkeninin t döneminde aldığı değerin (Y_t), t-1 dönemindeki değeri olan Y_{t-1} ilişkisi biçiminde kurulur. u_t ; ortalaması sıfır, varyansı değişmeyen, ardışık bağımlı olmayan olasılıklı hata terimidir. (Bağdiğen ve Beşer, 2009:6)

Eğer seriler bu model kapsamında durağan çıkmazsa zaman serisinin her iki tarafının da farkı alınır ve şu model elde edilir;

$$\Delta Y_t = \delta Y_t + u_t \quad [5.2]$$

Birim kök testi ile oluşturulan hipotezler şunlardır (Bağdiğen ve Beşer, 2009:6)

$H_0: \delta = 0, \rho = 1$ ise Y_t zaman serisi durağan değildir yani birim kök içermektedir.
 $H_1: \delta \neq 0$ ise Y_t zaman serisi durağandır yani birim kök yoktur.

Bir serideki birim kök sınaması için Dickey-Fuller yada Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi yapılır. Bu testde %1, %5, %10 anlamlılık düzeylerinde MacKinnon tarafından hesaplanmış kritik değerleri ve Dickey-Fuller test istatistiği olarak adlandırılan τ (tau) yani test istatistikleri yer alır. Eğer Dickey-Fuller test istatistiğinin mutlak değeri MacKinnon Kritik Değerleri'nin mutlak değerinden büyükse H_0 hipotezi red edilir buda serinin durağan olduğunu gösterir. Eğer Dickey-Fuller test istatistiği sonuçları MacKinnon Kritik Değerleri'nin mutlak değerinden küçükse H_0 hipotezi kabul edilir ve seri durağan değildir.

Çalışma da ayrıca Philips-Perron (PP), Kwiatkowski-Philips-Schmidt-Shin (KPSS) gibi durağanlık sınamasında kullanılan birim kök testleri de uygulanmıştır.

5.2.2. Granger Nedensellik

Çalışmada uygulanan birim kök testlerinde değişkenlerin düzeyde durağan çıkmaması nedeni ile serilerin birinci dereceden farkları alınarak durağan hale getirilmiştir. Granger nedensellik testi değişkenler arasındaki ilişkinin yönünün tespit edilebilmesi için uygulanan bir yöntemdir. Bu testin uygulanabilirliğinin kolay olması sebebiyle en çok tercih edilen yöntemlerden birisidir. Granger nedensellik testinde bankaların yurt içi kredi hacimleri ve bankaların yurtdışından aldıkları borç

verileri kullanılmıştır. Granger nedensellik testi ile bu iki değişken arasındaki ilişkinin yönü bulunmaya çalışılmıştır.

5.2.3. Vektör Otoregressif Model (VAR)

VAR analizi birçok çalışmada tercih edilen bir yöntemdir. Bu model değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla kullanılan yöntemlerden birisidir. Bu modelde değişkenlerin durağan olması gerekmektedir.

Bu teknik, ekonometrik modelin kurulması sırasında modeli kısıtlayan varsayımların mutlak suretle kullanılmasını zorunlu kılmaz. Dolayısı ile belirli bir iktisat teorisinden bağımsız olarak oluşturulabilir. Bu şekilde de ekonometrik modelin daha doğru tanımlanması, nedensellik testlerinin güvenilirliğini artırır ve değişken seçiminden kaynaklanan sorunların dışındaki sorunlar çözümlenmiş olur (Özgen ve Güloğlu,2004:2).

VAR modelleri yapısal modellere herhangi bir kısıtlama getirmeksizin dinamik ilişkileri verebildiği için zaman serilerinin kullanıldığı durumlarda tercih edilen bir modeldir. Model değişkenlerin içsel-dışsal ayrımını gerektirmediği için bu özelliği ile de eşanlı denklem sistemlerinden ayrılmaktadır (Mucuk ve Alptekin, 2008:162).

İki değişkenli bir VAR modeli standart hali ile şu şekilde ifade edilir;

$$y_t = a_1 + \sum_{i=1}^p b_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=1}^p b_{2i} x_{t-i} + v_{1t} \quad [5.3]$$

$$x_t = c_1 + \sum_{i=1}^p d_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=1}^p d_{2i} x_{t-i} + v_{2t} \quad [5.4]$$

Yukarıdaki modelde p gecikme uzunluğunu, v ise ortalama sıfır, kendi gecikmeli değerleri ile olan kovaryansları sıfır ve varyansları sabit, normal dağılıma sahip, rassal hata terimlerini temsil etmektedir. VAR modelinde hataların kendi gecikmeli değerleri ile ilişkisiz olması varsayımı modele herhangi bir kısıt getirmemektedir. Çünkü değişkenlerin gecikme uzunluğunun arttırılması ile otokorelasyon sorunu ortadan kaldırılabilir. Hatalar zamanın belirli bir noktasın da birbiri ile ilişkili ise, hataların birindeki bir değişim diğerini etkileyebilecektir (Özgen ve Güloğlu, 2004:5). Ayrıca VAR modelinde nedensellik analizleri, etki-tepki fonksiyonları ve değişkenler arasındaki etkileşimi gösteren varyans ayrıştırılmaları da sonuç alma da kullanılan yollardır.

Etki-tepki fonksiyonlarında, modelde yer alan değişkenlere bir standart sapmalılık şok verildiğinde diğer değişkenlerin tepkisi ölçülmektedir. Varyans ayrıştırması ise sisteme dâhil olan bir değişken üzerinde hangi değişkenin daha etkili olduğunu belirlemek için kullanılan araçlardan birisidir.

5.3. Analiz

GSYH, yurt içi kredi hacmi ve dış borçlanma verilerine yönelik yapılan durağanlık testlerinden Tablo 5.1'deki sonuçlar elde edilmiştir. Verilerin reel değerlerinin logaritmaları alınarak ADF,PP ve KPSS birim kök testlerine tabi tutulmuştur. Durağanlık sınaması yapılırken test sonuçlarının çıkan olasılık değerlerinin 0,05 anlamlılık düzeyinden küçük olması gerekmektedir. Tabloda parantez içerisinde gösterilen değerler olasılık değerleridir. GSYH ve YDB serilerinin düzeyde durağan olmadıkları görülmektedir. Yurt içi kredi serisi ise ADF testine göre durağan, PP testine göre ise düzeyde durağan çıkmamaktadır. Bu durumda diğer iki seri için varılan sonuçta göz önüne alınarak analizin geri kalan kısmında YİKH değişkeninin de düzeyde durağan olmadığı kabul edilerek devam edilmiştir. Bu yüzden verilerin birinci derecede farkları alınarak seriler durağan hale getirilmeye çalışılmıştır. Serilerin birinci faklarında durağanlaşmıştır.

Tablo 5.1. Birim Kök Test Sonuçları

Düzyede	ADF	PP	KPSS
GSYH	-2.7429 (0.2245)	-2.1394 (0.5127)	0.1460 (0.1046)
YİKH	-3.5023 (0.0000)	-3.4952 (0.5964)	0.1460 (0.1083)
YDB	-1.4274 (0.8415)	-1.5660 (0.7934)	0.1460 (0.1554)
1.derecede fark	ADF	PP	KPSS
GSYH	-5.5509 (0.0000)	-5.5688 (0.0000)	0.4630 (0.0734)
YİKH	-3.8155 (0.0049)	-3.7911 (0.0053)	0.4630 (0.1608)
YDB	-5.8526 (0.0000)	-6.0453 (0.0000)	0.4630 (0.3157)

Durağanlığı saptanan değişkenler arasındaki ilişkilerin analizi için yapılacak olan VAR testinden önce serilerin gecikme uzunluğunun bulunması gerekmektedir. Tablo 5.2'de VAR gecikme uzunluğu belirleme kriterlerine göre gecikme uzunluğu tespit edilmiştir. Akaike Bilgi Kriteri (AIC), değerlerine göre en uygun gecikme uzunluğu bir olarak bulunmuştur.

Tablo 5.2: VAR Gecikme Uzunluğu Belirleme Kriteri

Gecikme Değeri	AIC
0	-10.67221
1	-10.85383*
2	-10.54111
3	-10.41338
4	-10.27631
5	-10.55607
6	-10.40495
7	-10.21374
8	-10.41920

Tablo 5.3. Granger Nedenselliği Test Sonuçları

	F-istatistic	Probability	Hipotez
YİKH GSYH'NİN NEDENİ DEĞİLDİR	0,82389	0,3684	RET DEĞİL
GSYH YİKH'NİN NEDENİ DEĞİLDİR	2,05455	0,1580	RET DEĞİL
YDB GSYH'NİN NEDENİ DEĞİLDİR	0,96949	0,3295	RET DEĞİL
GSYH YDB'NİN NEDENİ DEĞİLDİR	0,88327	0,3510	RET DEĞİL
YDB YİKH'NİN NEDENİ DEĞİLDİR	0,83860	0,3642	RET DEĞİL
YİKH YDB'NİN NEDENİ DEĞİLDİR	5,28699	0,0257	RET

Tablo 5.3’de analizde kullanılan verilere uygulanan Granger nedensellik testi sonuçları gösterilmektedir. Granger nedensellik testi ile değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü incelenmeye çalışılmıştır. Granger nedensellik testinde seriler arasındaki ilişkinin yönü incelenirken anlamlılık değerleri dikkate alınır. Test sonuçlarında GSYH’den yurt içi kredi hacmi ve yurt dışı borçlanmaya doğru herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde yurt içi kredi hacmi ve yurt dışı borçlanma serilerinden de GSYH’ye doğru nedensellik ilişkisi olmadığı anlaşılmaktadır.

Çalışmanın asıl amacı olan bankaların yurt dışından borçlanmaları ve bu durumun ülke içerisindeki krediler üzerindeki etkisine yönelik nedensellik ilişkisinde ise nedenselliğin yönünün yurt içi kredi hacminden bankaların yurt dışı borçlanmasına doğru olduğu görülmektedir. Tablo 5.3’ü incelediğimiz de dış borçtan

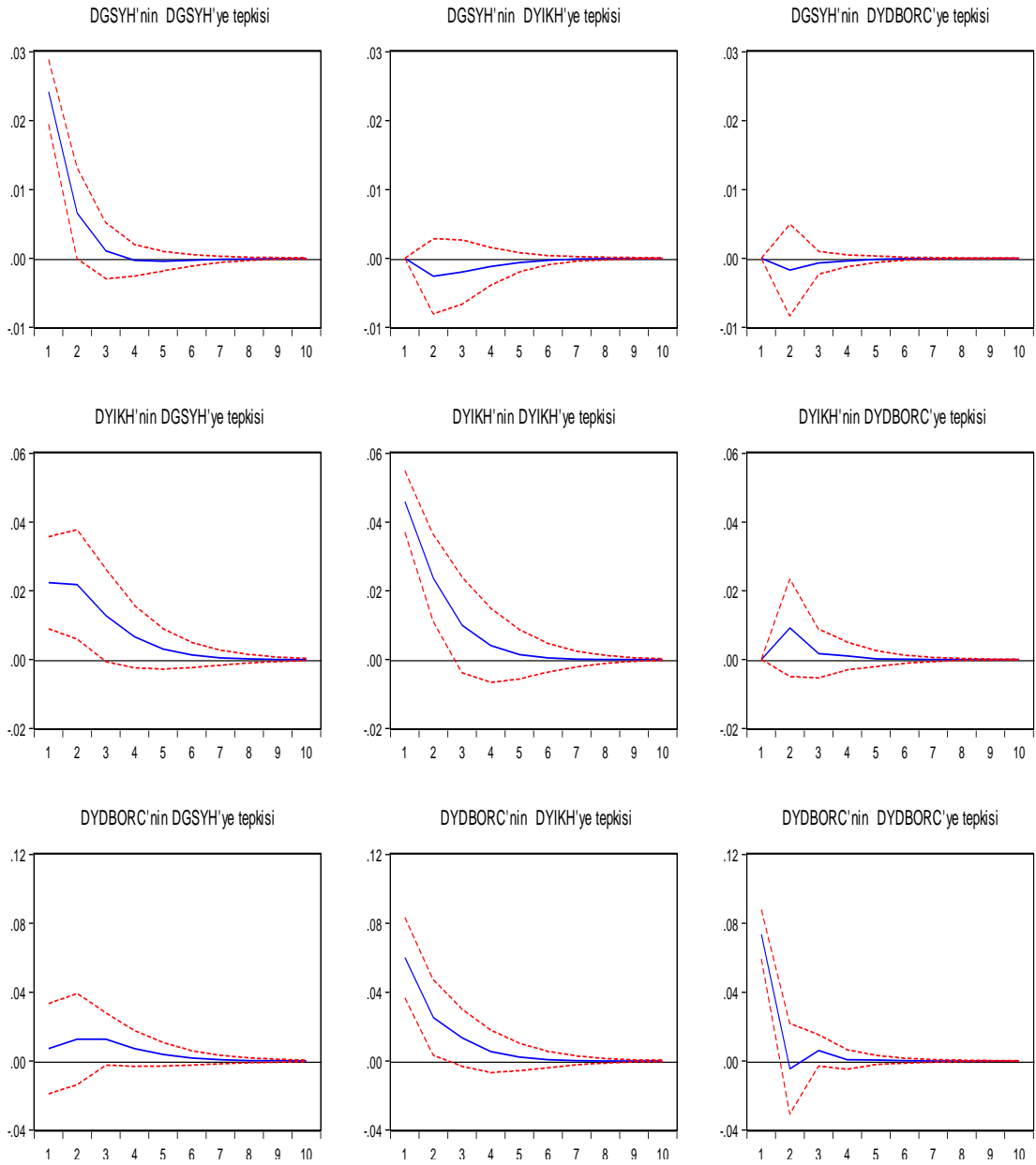
kredi hacmine doğru nedensellik ilişkisinin olasılık değeri 0.3642' dir. Bu değer anlamlılık değeri olan 0.05 seviyesinden büyük olduğu için nedenselliğin bu yönde olmadığını belirtiriz. Aynı şekilde bankaların yurt içi kredi hacminden dış borç verilerine doğru nedensellik ilişkisine yönelik olasılık değerleri 0.0257' dir. Bu değer anlamlılık değeri olan 0.05'ten küçük olduğu için nedenselliğin yönünün kredi hacminden dış borca doğru olduğunu belirtiriz. Yani bu sonuçlardan şunu söylemek yanlış olmaz; bankaların yurt içine sağladıkları kredi hacmi arttıkça bankaların dışardan borçlanma gereksinimleri de artmaktadır. Bankalar piyasada kredi talebi arttıkça talep edenlerin bu ihtiyaçlarını karşılamakta ve daha fazla sermayeye ihtiyaç duyduğu için bunu da yurt dışı alternatif borçlanma kaynaklarından sağlamaktadırlar.

VAR modelinin aşamalarından birisi olan etki tepki analizlerinde ise bir değişkende meydana gelen değişimin diğer değişken üzerinde etkisinin şiddeti belirlenmeye çalışılır. Şekil 5.4'te GSYH, YİKH ve YDB verilerine yönelik yapılan etki tepki analizi sonuçları yer almaktadır. Analizlerde bütün değişkenler arasındaki etki tepki ilişkisi değerlendirilmiştir.

GSYH'nin YİKH ve YDB verileri üzerindeki etkisi, şekil 5.4'te ilk sütunda yer alan grafiklerde gösterilmektedir. GSYH'nin YİKH ve kendisi üzerindeki etkisi, GSYH'de meydana gelecek bir birimlik şok karşısında üçüncü döneme kadar pozitif yönde azalan bir seyir izlemektedir. Ayrıca YDB üzerindeki etkisi ise daha az bir pozitif yönde de seyir izlemektedir.

İkinci sütunda ise YİKH'ın GSYH ve YDB verileri üzerindeki etkisi görülmektedir. %95'lik güven aralığına bakıldığında YİKH'da meydana gelen bir birimlik şok GSYH üzerinde bir etkisinin olmadığı görülmekte. Yani yurt içi krediye gelen pozitif bir şok GSYH'yi etkilememektedir. YİKH'ın meydana gelen bir birimlik şok YDB üzerindeki etkisi önce artırıcı yönde yaklaşık 3 dönem sonra ise bu etki kaybolmaktadır.

YDB'de meydana gelecek bir birimlik şok karşısında diğer değişkenler ve kendisi üzerindeki etkisi ise üçüncü sütunda yer alan grafiklerden anlaşılmaktadır. YDB'nin YİKH ve GSYH'ye bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla buradaki sonuçlarda GSYH'nin kredi değişkenleri tarafından etkilenmediği, bankaların yurtdışı borçlanması ve yurt içine kredi vermesi ilişkisinde de etkinin yurt içi krediden yurt dışı krediye doğru olduğu söylenebilir.

Şekil 5.4. Etki-Tepki Fonksiyonları

Varyans ayrıştırması sonuçları Tablo 5.4.'te ki gibidir. Bu durumda yurt içi kredi hacmindeki oynaklığın çok büyük bir kısmı kendisine gelen şoklar ile açıklanmaktadır. Onuncu dönem sonunda meydana gelecek bir değişiklik % 78 kendisi tarafından açıklanmakta iken, %19 GSYH ve %2 yurt dışı borçlanma tarafından açıklanmaktadır.

Yurt dışı borçlanmada meydana gelecek oynaklığın önemli bir kısmı kendine gelen şoklar ile açıklanmaktadır. Ancak beşinci dönemden sonra diğer değişkenler de yurt dışı borçlanma verilerinin açıklayıcılığı üzerinde etkili olmaktadır. Onuncu dönem sonunda meydana gelecek değişim %55 kendisi tarafından açıklanmakta %2

GSYH ve %43 yurt içi kredi hacmi tarafından açıklanmaktadır. Diğer değişkenlerin, yurt dışı borçlanma üzerinde hissedilir bir etkisi mevcuttur.

GSYH' da meydana gelecek oynaklığın büyük bir kısmı kendisi tarafından karşılanmaktadır. Onuncu dönem sonunda meydana gelecek değişiklik ise %95 kendisi, %1 yurt içi kredi hacmi ve %3 yurt dışı borçlanma tarafından açıklanmaktadır. Bu durumda diğer değişkenlerin etkisinin az olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 5.4. Varyans Ayrıştırması Test Sonuçları

1.Yurt İçi Kredi Hacmi için varyans ayrıştırması				
Dönem Sayısı	Standart Sapmalar	GSYH	YİKH	YDB
1	0,050976	15.45337	84.54663	0,00000
5	0,061615	19.49086	78.21804	2.291107
10	0,061950	19.35933	78.36762	2.273053
2. GSYH için Varyans Ayrıştırması				
Dönem Sayısı	Standart Sapmalar	GSYH	YİKH	YDB
1	0.024690	100.000	0.00000	0.00000
5	0.026007	95.66928	1.143260	3.187465
10	0.026011	95.64080	1.156348	3.202857
3. Yurt Dışı Borçlanma varyans ayrıştırması				
Dönem Sayısı	Standart Sapmalar	GSYH	YİKH	YDB
1	0.095305	0.056118	37.81385	62.13004
5	0.103735	2.282162	42.57177	55.14607
10	0.104155	2.314601	42.94281	54.74259

SONUÇ

Ülkemiz bankacılık sektörü 2000’li yıllardan sonra finansal sistem içerisinde giderek artan bir önem arz etmektedir. Bu önemi arttıran en önemli şey bankaların piyasalarda fon sağlayıcı bir rol üstlenmesidir. Bankalar piyasalara fon sağlama işlevlerini gerçekleştirirken bunu yerine getirebilmek için gerekli fon kaynağına ihtiyaç duymaktadırlar. Bunu sağlamak için gerek yurt içinden gerekse yurt dışından fon talep ederler. Uluslararası piyasalardan fon sağlamak bankalar için gerekli güvenilirliğin sağlanmasına bağlıdır. Ülkemizde uygulanan istikrar politikaları ve yeniden yapılandırma çalışmaları, bankacılık sektörünün güçlü bir mali yapıya kavuşmasını sağlamıştır. Böylece bankacılık sektörünün uluslararası piyasalarda güvenilirliği artmış ve bankalar yurt dışı kaynaklardan etkin bir şekilde yararlanabilir bir seviyeye ulaşmıştır.

Bankacılık sektöründe yaşanan bu önemli gelişmeler bankaların, yurt dışından borçlanma olanaklarını arttırmış aynı zamanda borçlanma araçlarında da çeşitliliği sağlamıştır. Bankalar sendikasyon kredileri, seküritizasyon kredileri, finansman bonoları, tahvil ihracı gibi borçlanma araçlarından yararlanır bir duruma gelmiştir.

Bankacılık sektörünün her geçen gün büyüyen yapısı sektörün sistem içerisinde fon sağlama özelliğini daha da önemli kılmaktadır. Bankacılık sektörü verilerinden bu durumun her yıl artan bir seyir izlediğini söylemek mümkündür. Yurt içi kredi hacmi özellikle son yıllarda giderek artmaktadır. Bankalara olan güven artmış, bireyler ve yatırımcıların fon talebinde bulunurken ilk tercih noktalarının bankalar olmasını sağlamıştır.

Çalışmada bankacılık sektörünün ülkemizde 2000’li yıllardan sonra gelişme gösterdiği anlaşılmıştır. Bankaların gerek aktif yapıları gerekse personel ve şube sayısı gibi aktif büyüklükleri her geçen yıl artan bir seyir izlemektedir. Her ne kadar kriz yılları bu değişkenlerde düşüş yaşansa da yıllar itibari ile sistemin gelişen yapısı artarak devam etmiştir.

Çalışmanın amacı yurt dışı borçlanmanın, ülke içerisinde kullanılan kredilere etkisini araştırmaktır. Bunun için yapılan ekonometrik çalışmalardan elde edilen bulgular bu durumu açıklar niteliktedir. Çalışma da bu amaçla yurt içi kredi, yurt dışı kredi ve GSYH gibi değişkenlere yer verilmiştir. Bu değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan granger nedensellik testlerinde yurt içi kredilerden yurt dışı borçlanmaya yönelik nedensellik ilişkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda bankaların yurt içi kredi miktarları arttıkça finansman ihtiyacının arttığını ve bunu sağlamak için yurt dışı borçlanma araçlarına başvurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Çalışmada yapılan diğer testlerde de yurt içi kredi hacminde meydana gelen şokların büyük bir kısmının kendisi tarafından açıklandığı yani diğer değişkenlerin bu değişken üzerinde etkisi olmadığını göstermiştir. Ancak aynı testin uygulandığı yurt dışı kredi hacminde ise bu oranlar diğer değişkenlerin etkili olduğunu gösterir şeklindedir. Belirli bir dönem sonunda yurt içi kredi hacmi ve GSYH’de meydana gelen etkileşimler yurt dışı borçlanma miktarlarını açıklar niteliktedir. Buda göstermiştir ki kısa dönemde yurt içi kredi hacimlerinde meydana gelen artışlar yurt dışı kredi hacimlerinin nedeni olmaktadır. Yani yurt içi kredi hacmi arttıkça bankalar daha fazla fon kaynağına ihtiyaç duymakta ve bunu da borçlanarak sağlamaktadırlar.

KAYNAKLAR

- Andrieş Marius A. (2008), *Theories Regarding the Banking Activity*, Analele Stiintifice Ale Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” Din Iaşi Tomul Lv Stiinţe Economice, 21:20-29
- Andrian T. Kimbrough K. ve Marchioni D.(2011), *The Federal Reserve's Commercial Paper Funding Facility*, FRBNY Economic Review, England, ss:25-39
- Afşar, S. (2007). *Ölçek Ekonomileri ve Türk Bankacılık Sistemi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss:42
- Alptekin V. ve Mucuk M. (2008). Türkiye’de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975-2006), *Selçuk Üniversitesi Maliye Dergisi*, 155:159-174
- Altuğ, O.(2000). *Banka İşlemleri ve Muhasebesi*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Altunöz U.(2013). Türk Bankacılık Sisteminde Asimetrik Bilgi Probleminin Oyun Teorisi Çerçevesinde Analizi, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(5),1-20.
- Aloğlu T. Z. (2005). *Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, ss:71-74.
- Akdağ, A. (2007). *Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyümeye Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, ss:3-11
- Akın, M. (2010). *Uluslararası Bankacılıkta Ticari Kredilerin Firma Analizi Açısından Etkinliği: Sektörde Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 3-23
- Aras G. ve Müslümov A. (2004), Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi ve Bankacılık Sistemi Üzerinde Etkileri, *İktisat İşletme-Finans Dergisi*, sayı :22,55-65
- Artan, S ve Berber, M. (2004). Kamu Kesimi Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Çoklu Ko-Regresyon Analizi, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(5),13-27
- Aysu, A. (2007). *Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 4-18.
- Bağdıçen, M. ve Beşer, B. (2009). Ekonomik Büyüme İle Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Wagner Tezi Kapsamında Bir Analizi: Türkiye Örneği, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(5):1-17.
- Bal, H. (1999). *Uluslararası Finansman Dış Borç Yönetimi ve Türkiye*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 12-15.
- BDDK (2007). Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, Aralık, sayı:2, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelişmeler/Bankacilikta_Yapısal_Gelişmeler.aspx,10.12.2013
- BDDK, (2008). Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, Aralık, sayı:3, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelişmeler/Bankacilikta_Yapısal_Gelişmeler.aspx, 10.12.2013

- BDDK, (2009). Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, Aralık, sayı:4, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler.aspx, 05.06.2013
- BDDK, (2010). Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, Aralık, sayı:5, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler.aspx, 15.10.2013
- BDDK, (2011). Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, sayı:6, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler.aspx, 11.11.2013
- BDDK, (2012). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü, sayı:3, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler.aspx, 11.11.2013
- BDDK, (2010). Finansal Piyasalar Raporu, sayı:20, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler.aspx Aralık, 11.11.2013
- BDDK, (2011). Finansal Piyasalar Raporu, sayı:24, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler.aspx
- Bekmez, S. ve Çalış F.(2011). Oyun Teorisi Çerçevesinde Türk Bankacılık Sistemi ve Asimetrik Bilgi Problemi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Isparta, 16(2):79-96
- Ceylan, S. ve Durkaya, M.(2010). Türkiye’de Kredi Kullanımı Ekonomik Büyüme İlişkisi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Erzurum, 24(2):21-35
- Çakır, H. (2007). *Dış Borçların Sürdürülebilirliği Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, ss: 2-14.
- Çalışkan, P. (2010). *Sendikasyon Kredileri: Türkiye Örneği 2000-2006*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss:9-40.
- Çetintaş, U. (2008). *Alternatif Fonlama Kaynağı Olarak Sendikasyon Kredileri ve Türk Bankacılık Sistemine Yönelik Bir Uygulama*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 97-121.
- Delikanlı, İ.U.(2005). *Türk Bankacılık Sektöründe Kapasite Analizi*, BDDK, Ankara.
- Desterci, P. (2009). *Türkiye Bankacılık Sistemi Açısından Krediler ve Kredi Değerlendirmede Kullanılan Mali Analiz Yöntemleri*, Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ, 10-25.
- Dokur, İ. (2005). *Bankacılık Krizleri ve Asimetrik Bilgi Sorunu: Teori ve Türkiye Üzerine Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, ss:23-31.
- Duran S. (2007), Sendikasyon ve Sekürütizasyon Kredilerinin Borçlananların Hisse Fiyatlarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 23-41.
- Ekici Yıldız, S. N.(2007). *Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) ve Kamu Bankalarına Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, ss:30-34
- Ekiz, Ç. (2006). *Asimetrik Bilgi Teorisinin Bireysel Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, ss:26-43.
- Erdem E, İlgün F. ve Dumrul C. (2011) Finansal İstikrarın Bankaların Borç Verme Politikaları Üzerindeki Etkisi:2008 Küresel Kriz Çerçevesinde Türkiye Üzerine Bir İnceleme, *BDDK, Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 5(1); 9-29.

- Erdem, E. (2006). *Para ve Banka*, Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F, Kayseri, 235-242.
- Erdoğan M. (2008), Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kütahya, 20-28.
- Eroğlu, N.(2006), *Türk Bankacılık Sektörü Temel Sorunları ve Çözümüne Yönelik Düzenlemeler*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 1-35.
- Erol H., M. (2006). *Dünyada ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Türkiye’de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss: 8-52
- Gujarati, D.N. (2005). *Temel Ekonometri*, Şenesen, Ü. ve Şenesen, G.G. (Çev.), Literatür Yayıncılık, 3.Baskı, İstanbul, 715-719.
- Gürtuna S. M. (2005). *Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Reel Kesime Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss:3-123.
- Karahan, Ö. (2006). Asimetrik Bilgi ve Para Politikasının Etkinliği, *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 13(2); 151-163.
- Kılıçaslan, Z. (2010). *Dış Borç Bağlamında Dış Proje Kredileri ve Türkiye Açısından Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Ankara, 4-21
- Kocaoğlu, F. (2005). *1990 Sonrası Türkiye’de Dış Borç Sorunu, Dış Borçların Sürdürülebilirliği ve Dış Borç Yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 5-35
- Kutlar, A. ve Sarıkaya, M. (2003). Asimetrik Enformasyon ve Marjinal Maliyet Fiyatlandırma Modeli Çerçevesinde Türkiye’de Kredi Tayinlemesi ve Faiz Oranlarının Tahmini, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1):1-16.
- ÖÇAL, T ve ÇOLAK, F. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.37
- Özgen, F. ve Güloğlu, B.(2004). Türkiye’de İç Borçların İktisadi Etkilerinin Varlığı ile Analizi, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 31:93-114
- Parasız, İ. (2000). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, Reba Yayın, İstanbul, 23-25.
- Pamuk, Ş. (2003). Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi, *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, İstanbul, 210-212
- Pamuk, Ş. (2005). Osmanlı- Türkiye İktisadi Tarihi: 1500-1914. İletişim Yayınları, İstanbul, 175-177
- Pehlivan, P. (2010). *Türkiye Ekonomisinde Bankacılık Sektörünün Verimlilik Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, ss:1-38
- Seker, M. (2005). *Dış Borçlanma Borç Krizleri ve Türkiye*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye, İstanbul, ss:39-47
- Simons K. (1993), *Why Do Bank Syndicate Loans?*, *New England Economic Review*, ss:45-52
- Şahözkan, B. C.(2003). Banka Birleşmeleri, TBB, İstanbul
- Şarkgüneşi, A. (2007). *Türkiye’de Yabancı Sermaye Hareketleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak, 12-39.
- Şenyüz, N. (2008). *Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilginin Bankacılık Sistemi Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 54-75

- TBB, (2012), Bankalarımız 2011, <http://www.tbb.org.tr/tr/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55>
- TBB, (2012), Türkiye’de Bankacılık Sektörü 2007-2012 Haziran, Ağustos. <http://www.tbb.org.tr/tr/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55>
- TBB, (2008). 50. Yılda Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007, <http://www.tbb.org.tr/tr/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55>
- Tunay, B. (2005). *Finansal Sistem: Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*, Birsen Yayınevi, İstanbul, 195-197.
- Tunçay, C. M. (2008). *Asimetrik Bilgi Kuramı: Kredi Piyasası Üzerine Uygulama*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 5-35.
- Turmuş, İ. (2008). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve Avrupa Birliği’ne Uyumlaşma Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 15-19
- Yardımcı, N. (2006). *Bankacılık Sektöründe Etkinlik Analizi: Türk Bankacılık Sektörü ve Avrupa Birliği’ne Üye Bazı Ülkelerin Bankacılık Sektörlerinin Karşılaştırılmalı Bir Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 16-38.
- Yıldırım, Ü. (2005). *Türkiye’de Sendikasyon Kredileri*, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 55-71.
- Yılmaz, A. (2005). *Türkiye’de Finansal Piyasalarda Liberalizasyon Sürecinde Bankacılık Sektörünün Gelişimi*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 34-45.
- Taşkın, E. U. (2007), *Türk Bankalarının Uluslararası Para Piyasalarından Sağladıkları Sendikasyon Kredileri ve Bunların Türkiye Ekonomisine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 10-25.
- <http://www.referenceforbusiness.com/small/Sm-Z/Syndicated-Loans.html>.

ÖZGEÇMİŞ

Selda KILINÇ 1986 yılında Gaziantep’te doğdu. 2005 yılında eğitimine başladığı Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünden 2009 yılında mezun oldu. 2010 yılında Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. Orta derecede İngilizce bilmektedir.

VITAE

Selda KILINÇ was born in Gaziantep in 1986. She graduated from the Department of Economics, Faculty of Economic and Administrative Science at Erciyes University. She has started Economy of Graduate School of Social Science in Gaziantep University in 2010. She knows English at moderate.